

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ
« ____ » _____ 2024 р.

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ БОЙКІВСЬКОГО НАРОДНОГО
ВБРАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ШКІЛЬНОГО ГУРТКА ДЕКОРАТИВНО-
УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Магістерська робота

*на здобуття кваліфікації – вчитель трудового навчання, технологій
та креслення, викладач закладу фахової передвищої, вищої освіти,
вчитель інформатики*

Автор роботи: Пицків Лілія Василівна _____
підпис

Наукові керівники: кандидат педагогічних наук,
доцент Мельник Галина Миколаївна _____
підпис

старший викладач
Ліщинська-Кравець Галина Львівна _____
підпис

Дрогобич, 2024

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Зав. кафедрою

(підпис)

10.10.2023 р.

(дата)

Завдання

на підготовку магістерської роботи

1. Тема: «Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва».

2. Керівники – канд. пед. наук, доцент Мельник Г.М., ст. викладач Ліщинська-Кравець Г.Л.

3. Студентка – Пицків Лілія Василівна.

4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:

1. Проаналізувати типологію традиційного народного бойківського вбрання, його конструктивні особливості.

2. Розглянути аспекти художнього оздоблення народного традиційного бойківського вбрання вишивкою.

3. Розробити програму шкільного гуртка з вивчення народного бойківського вбрання.

4. Розробити методичні рекомендації щодо проектування елементів народного бойківського вбрання та дидактичні матеріали для проведення занять шкільного гуртка.

5. Список рекомендованої літератури:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів:Світ,1993. 272 с..

2. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 302 с.

3. Лосик Г. Народний одяг Опілля та бойківського Підгір'я кінця XIX-XX ст. Вісник Львівської Національної Академії Мистецтв. Львів: Вид-во ЛНАМ 2011. Вип. 22. С. 249-

4. Наталя Кляшторна. Народне вбрання Західної Бойківщини: Літовищі та околиці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 84с.: іл.

5. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб.. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

6. Етапи підготовки роботи:

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 05.12.2023 р.	до 14.12.2023 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи	до 16.04.2024 р.	до 25.04.2024 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 01.10.2024 р.	до 10.10.2024 р.
4.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 24.10.2024 р.	до 31.10.2024 р.
5.	Перевірка роботи на плагіат	до 14.11.2024 р.	до 22.11.2024 р.
6.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 26.11.2024 р.	до 02.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання – 10.10.2023 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 14.11.2024 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомила _____ Лілія ПИЦКІВ

10. Керівники: _____ канд. пед. наук, доцент Галина МЕЛЬНИК,

_____ . ст.викл. Галина ЛІЩИНСЬКА-КРАВЕЦЬ

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Тема: «Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація оцінки захисту:

дата

Голова ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

Секретар ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

АНОТАЦІЯ

Пицків Л.В. Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва. – Рукопис.

У магістерській роботі проведено аналіз типології традиційного народного бойківського вбрання за локальними регіональними ознаками; матеріали для його виготовлення, а також розкрито аспекти конструктивних особливостей окремих елементів костюма. Розглянуто аспекти художнього оздоблення народного традиційного бойківського вбрання вишивкою.

Розроблено програму шкільного гуртка «Бойківське народне вбрання» з якою рекомендовано навчання школярів 8-10 класів. Запропоновано методичні рекомендації щодо проектування елементів народного бойківського вбрання та дидактичні матеріали для проведення занять шкільного гуртка.

Ключові слова: бойки, одяг, вишивання, шкільний гурток, дидактичні матеріали.

ANNOTATION

Pytskiv L.V. Methodological aspects of studying Boyko's traditional clothes in school workshops of applied arts. - Manuscript.

This master's thesis provides an analysis of Boyko's traditional clothes types classified by regional features, materials it is made of, and techniques used for individual elements of traditional costume. Described various aspects of decorating Boyko's traditional clothes with embroidery.

Boyko's traditional clothes» for 8-10 grade school students. Suggested methodological advices for designing components of Boyko's traditional clothes, as well as didactic materials for workshop's lessons.

ЗМІСТ

Вступ.....	
РОЗДІЛ 1. Мистецтвознавчий аспект дослідження народного вбрання бойків.....	
1.1. Типологія та конструктивні особливості бойківського традиційного вбрання	
1.2. Особливості орнаментування народного вбрання бойків вишивкою	
РОЗДІЛ 2. Зміст та методика проведення занять шкільного гуртка «Бойківське народне вбрання».....	
2.1. Розробка тематичного плану та програми занять гуртка «Бойківське народне вбрання»	
2.2. Методика проектування та виготовлення народної бойківської сорочки на заняттях шкільного гуртка	
2.3. Розробка дидактичних матеріалів для вивчення традиційного бойківського одягу на заняттях шкільного гуртка.....	
Висновки.....	
Список використаних джерел.....	

ВСТУП

Самореалізація людини у сучасному суспільстві обумовлена володінням нею важливими для життя компетентностями. Заняття у гуртках з-поміж інших видів людської діяльності займає особливе місце, оскільки учень витрачає свій вільний час на власний розсуд, керуючись певним рівнем мотивації. Це сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, розвитку здібностей, набуттю саме тих компетентностей, які відповідають власним потребам та бажанням.

Сьогодення змінює вимоги, які ставляться до організації та змісту навчально-виховного процесу в школі. Зміст загалом передбачає урахування особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів у галузі освіти в цілому. Це проблематика великої кількості різнопланових досліджень. Проте й сьогодні існує низка перепон щодо впровадження цих орієнтирів у практику шкільної й позакласної навчально-виховної роботи. Отже, удосконалення, модернізація організаційних та змістових засад роботи шкільних гуртків стає вимогою часу.

Одним з важливих напрямків, який забезпечує навчання та виховання дітей, є позаурочна діяльність. Адже реалізація ідей безперервної освіти буде неповною без впровадження різних форм системи освіти: урочної та позаурочної. Поглиблення та розширення знань учнів з основ наук у процесі позаурочної діяльності сприяють розвитку пізнавального інтересу, покращенню їх підготовки та є вагомим чинником формування та розвитку гармонійної особистості.

Активний розвиток сучасного суспільства та виробництва потребує не лише вміння учнів запам'ятовувати і відтворювати техніко-технологічні знання, прийоми роботи з матеріалами й інструментами, а також застосовувати здобуті знання та вміння на практиці. Це доцільно здійснювати через розв'язання творчих завдань, які й будуть основою здобуття відповідного досвіду.

Сьогодні спостерігаємо зростання інтересу до декоративно-ужиткового мистецтва та народної творчості. На тлі сучасної тенденції до стандартизації та

уніфікації виробів промисловості твори народних майстрів, які виготовлялися у різні роки, набувають високої цінності, оскільки є відображенням глибоких знань автора, індивідуального підходу, стилю, неповторної манери самовираження. Водночас декоративно-ужиткове мистецтво є джерелом багатой, сформованої століттями, художньої культури. Відтак, і сьогодні є актуальною необхідність всебічного залучення народного декоративного мистецтва до процесу навчання та виховання школярів. Отже, у практику роботи шкільних гуртків необхідно втілювати надбання матеріально-духовної культури українського народу, як джерело інтелектуального, творчого, естетичного розвитку підростаючого покоління.

Важливість зазначених аспектів проблеми і недостатнє її розв'язання у педагогічній практиці зумовили вибір **теми** магістерської роботи: «Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва».

Об'єкт дослідження – позаурочна творча діяльність учнів на заняттях шкільного гуртка з вивчення традиційного народного бойківського вбрання.

Предмет дослідження – педагогічні прийоми, засоби та форми роботи з учнями щодо вивчення традиційного бойківського народного вбрання.

Мета дослідження – наукове обґрунтування та практична розробка методичних рекомендацій щодо навчання учнів у шкільному гуртку декоративно-ужиткового мистецтва.

Для досягнення поставленої мети нам потрібно виконати такі **завдання**:

- проаналізувати типологію традиційного народного бойківського вбрання, його конструктивні особливості;
- розглянути аспекти художнього оздоблення народного традиційного бойківського вбрання вишивкою;
- розробити програму шкільного гуртка з вивчення народного бойківського вбрання;

– розробити методичні рекомендації щодо проектування елементів народного бойківського вбрання та дидактичні матеріали для проведення занять шкільного гуртка.

Наукова новизна дослідження: визначення конструктивних, технологічних та художніх особливостей традиційного народного вбрання бойків; обґрунтування та розробка програми шкільного гуртка «**Бойківське народне вбрання**».

Практична цінність роботи полягає в укладанні методичних порад щодо проектування та виготовлення елементів бойківського традиційного вбрання та навчання у гуртку; розробці дидактичних матеріалів для занять гуртка.

Апробація результатів. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися на XI Міжнародній науково-практичній конференції викладачів та студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій «Актуальні проблеми сучасної науки» (тема доповіді «Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва»).

Структура магістерської роботи. У магістерській роботі міститься вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел.

Розділ 1. Мистецтвознавчий аспект дослідження народного вбрання бойків

Типологія та конструктивні особливості бойківського традиційного вбрання

Джерелами вивчення традиційного народного вбрання бойків сьогодні є літературні джерела, світлини мандрівників та дослідників регіону, експозиції музеїв. Сьогодні на території етнографічного регіону існує широка мережа музеїв: краєзнавчих, історико-етнографічних, а також етнографічних світлиць. Нами здійснено декілька експедицій з метою вивчення, систематизації та узагальнення особливостей традиційного бойківського одягу. Широко представлений різноманітний одяг бойків у музеях м. Дрогобич, Турка, Самбір, Болехів, Долина.

Також сьогодні є низка публікацій мистецтвознавців, етнографів, істориків, педагогів, у яких окреслюються особливості побутування народного бойківського вбрання, його трансформації в історичному поступі, особливості вивчення та популяризації.

Комплекси бойківського вбрання у різних частинах регіону мають багато спільних рис. У дослідженнях Р. Райнфуса зазначається: «Народний одяг бойків порівняно з одягом інших карпатських горян, особливо тих, що мешкають у центральних та західних Бескидах, вирізняється простотою. Як у жіночому, так і в чоловічому одязі, матеріалом до пошиття сільського вбрання слугує виключно полотно і доморобне сукно» [25, с. 37]. Спосіб прядіння, а згодом і ткання зумовлював щільність, товщину, орнаментальність тканого полотна. Так, у бойківському народному костюмі сорочки шили з полотна саржевого і полотняного переплетення. Цим зумовлювалися способи та прийоми орнаментування різними техніками вишивки саме натільного одягу: чоловічих, жіночих та дитячих сорочок. Також з полотна різного типу переплетення шили й поясний одяг. Часто у спідницях поєднували різні види полотна: саржевого та полотняного переплетення, або товстіше та тонше (полотно нижчої якості

зазвичай пришивали у тих частинах вбрання, які не були видимі, прикриті фартухами, безрукавками). Святковий одяг на Бойківщині виготовляли з високоякісного тонкого полотна. Буденний одяг був стримано декорований та виготовлений з більш грубого полотна.

Важливим джерелом вивчення особливостей бойківського одягу є світлина різних періодів. Початок XX століття став періодом активного зацікавлення культурою бойків. Тогочасні дослідники і мандрівники фіксували народний побут та вбрання: Р. Райнфус, С. Лещицький, В. Пашницький, Я. Фальковський, В. Сук. Також бойківські типажі відображені в акварелях художниці Олени Кульчицької.

Рис. 1.1. Фрагмент фото: бойки с. Тухля, Сколівщина, 1907 рік

Рис.1.2. Наречена з с. Славсько, 20-і роки 20 ст.

Рис.1.3. Тип традиційної бойківської сорочки з рясунням

На світлині зображено дівчину із села Таламаш (сьогодні це село об'єднане із селом Гукливий), що у Воловецькому районі (за сучасним районуванням – Мукачівський р-н) у народному одязі та прикрасах. Цю фотографію зробив у 1930 році чеський антрополог Войтех Сук, а світлина зберігається в архіві Університету Масарика в м.Брно. Саме такі тематичні світлини початку 20 століття є джерелом вивчення й народного вбрання: тип сорочки, розташування орнаментів, вид формотворення сорочки, типова нашийна прикраса з бісеру.

Рис.1.4. Бойки в традиційному вбранні, 20-і роки 20 ст

На цій світлині зображені мешканці села Вішка Великоберезнянського району, Закарпаття. Чоловіки у сорочках, споднях, сіраках, капелюхах. Заміжні жінки у сорочках, спідницях, запасках-півках та головних уборах – «чіпцях з пантliками» і з довгими косами, які прив'язані до пояса («пасина» – тканий пояс, пас). Саме на цій світлині бачимо локальну особливість головних уборів жінок, а також спосіб komponування комплексу вбрання.

Рис.1.5. Жінка у бойківському традиційному вбранні, 1931 рік с. Славське (Стрийського повіту Станіславського воєводства), тепер Львівщина

Основними компонентами традиційного жіночого бойківського костюма є: чеpecь, хустина, сорочка, фартух (спідниця), запаска, крайка, лейбик, сірак, кожух. Чоловічий традиційний бойківський костюм складається з кучми, сорочки, холошнів (штанів), поясу, лейбика, сірака, кожуха. Жінки та чоловіки на Бойківщині взували ходаки [20].

Традиційні бойківські жіночі сорочки є декількох різновидів за типом крою. Як зазначає дослідниця бойківського традиційного вбрання Н Кляшторна: «Найдавніший тип бойківської сорочки – тунікоподібна безвуставкова, з густими брижами довкола коміра» [20, с. 35]. Так, у всіх частинах Бойківщини збереглися архаїчні тунікоподібні сорочки; на території Західної Бойківщини шили сорочки з уставкою, пришитою вздовж стану

сорочки, з брижуванням верхньої частини рукава; у центральних районах Бойківщини виготовляли сорочки з уставками, пришитими поперек стану сорочки; бойки на Закарпатті шили сорочки з суцільнокроєним рукавом та великою кількістю призбірок у верхній частині стану [24].

Бойки на Закарпатті проживали у Воловецькому та Міжгірському та частині Великоберезнянського районів. Натільним одягом слугувала коротка тунікоподібна сорочка з лляного або конопляного полотна. Рукави суцільнокроєні, довгі. Застібка формувалася у верхній частині стану на розрізі з правого боку, іноді – на спині. Формоутворення у сорочках виконували з допомогою рясного збирання у дрібні складки – рясування (або брижування)

Рис.1.6. Рясування з вишивкою на бойківських сорочках

Рясування розташовували у верхній частині стану, у верхній та нижній частинах рукавів. Особливістю застосування рясування є не лише його формотворча функція, а й основа для вишивання [13].

Рис.1.7. Сорочка бойківська жіноча. Воловецький р-н

Чоловічі сорочки на території західної Бойківщини побутувати переважно довгі, з уставками, вузьким коміром та широкими дудами [20]. Традиційно сорочки одягали поверх штанів та підв'язували тканим або шкіряним поясом. Чоловічі сорочки на перший погляд декорувалися неширокими орнаментами, проте швів та прийомів вишивання тогочасні вишивальниці використовували до 10-12: низинка, косий та прямий хрестик, ретязь поздовжній та поперечний, гладь, кривулька та ін. Особливістю композиційної побудови орнаментів чоловічої сорочки є щільне розташування вузьких вишитих смуг на уставці, манжетах. Декорували також і подолок сорочки та пазуху.

Рис.1.8. Уставка чоловічої сорочки, м.Турка

У центральних районах Бойківщини побутували сорочки тунікоподібного крою, а також з уставкою. Відрізнялися композиційною побудовою орнаментів на уставці: вишивкою декорували нижню частину уставки та вертикальну середню лінію. Також у чоловічих сорочках цього району Бойківщини акцентували на вишиванні подолку сорочки: орнаменти вишивали виразні, з переходом на бокові шви.

Рис.1.9. Уставка чоловічої сорочки с. Мізунь Івано-Франківська обл.

Жіночим поясним одягом слугували спідниці, які у західних районах Бойківщини називали «фартух» [4]. Спідниці виготовляли з домотканого полотна шириною 60-70см. Для пошиття спідниці використовували 3-4 метри полотна, оскільки довкола поясу спідницю формували у дрібні складки. В окремих локаціях Бойківщини верхню частину спідниці вишивали складними геометричними орнаментами по збирках-брижах. Пояс спідниці широкий, зав'язки розташовували на передній пілці.

Рис.1.10. Вишивка по брижах на бойківській спідниці, Сколівщина

Бойківську спідницю декорували вишивкою на подолку. Залежно від частини Бойківщини вишивали: чорними монохромними орнаментами – у

західній частині; кольоровими з переважанням бордових відтінків – у центральних районах; монохромними з переважанням червоних відтінків – у східних районах регіону.

До спідниці обов'язково одягали запаску. Святкові запаски на Бойківщині також рясували у верхній частині біля поясу та вишивали на подолку або двома-трьома паралельними смугами поперек.

Рис.1.11. Запаска з центральних районів Бойківщини

Чоловічий поясний одяг на Бойківщині – «портки» або «гачі» [20]. Це назви доволі вузьких полотняних штанів, які підв'язували шнурком. Взимку чоловіки одягали теплі сукняні штани – «холошні». Кроїли їх з широкого сукна темного кольору. Різнилися холошні від порток тим, що мали передбачені петельки для одягання ремня, який фіксував штани на фігурі. Також чоловіки одягали нижні штани, які шили з тонкого домотканого полотна.

Бойківські жіночі головні убори складалися з хустини та чепця. Чепець у різних частинах Бойківщини відрізнявся кроєм та декоруванням. Денце чепця було двох видів: суцільне з тканини та плетене гачком.

Рис.1.12. Чепці з плетеним денцем та суцільний

Поверх чепця жінки вив'язували намітку, яка виготовлялася зі складеного у декілька разів відрізу домотканого полотна. Кінці намітки обов'язково вишивали і вишитими кінцями намітку орієнтували на перед – над чолом. На початку ХХст. Більшість традиційних жіночих головних уборів вийшли з ужитку. Натомість з'явилися хустини. У дослідженнях Р. Райнфуса вказано: «Поверх чепця пов'язували хустку, раніше це була тонка саморобна хустка з льону, зав'язана позаду шиї (західна і східна Бойківщина), або під підборіддям (басейн Стрия, особливо Сяну)» [25, 37]. Святкові хустини були вишиті або кольорові однотонні. Давня традиція передбачала хустину з тонкого домотканого полотна, вишиту на куті. З появою фабричних тканин з'явилися різного розміру тонкі хустини, до яких дошивали китиці, тороки, мереживо.

Рис.1.13. Бойківська хустина

Чоловічі головні убори на Бойківщині відрізнялися за сезонами: літні – солом'яні капелюхи (брилі), які називали «крисаня». Святковими вважалися невисокі капелюхи з піднятими догори крисами. Їх виготовляли з повсті та фарбували у чорний колір. Хлопці зазвичай прикрашали капелюхи барвистим пташиним пір'ям. Взимку чоловіки на Бойківщині одягали шапки-кучми, які виготовляли з вичиненої ягнячої шкіри та носили хутром назовні. В міжсезоння бойки носили пошиті з сукна шапки з навушниками, які відкладалися.

Поверх сорочки бойки одягали безрукавки – плечовий одяг без рукавів. У холодну пору року носили короткі шкіряні кептарі – «кептарчата», які були декоровані аплікацією зі шкіри. В міжсезоння бойки одягали лейбики, які шили з доморобного сукна коричневого кольору. Цей різновид плечового одягу оздоблювався типовим способом: нашиванням шнурків білого та жовтого кольору, формування з них петель для гудзиків. Якщо лейбик був короткий, то відносився до буденного одягу, а довгий – до святкового. Жіночі лейбики на території західної частини Бойківщини побутували паралельно з вишитими горсиками – подовжені жилети з оксамиту, які вишивали рослинними барвистими орнаментами.

Особливості орнаментування народного вбрання бойків вишивкою

Вишивальне мистецтво на Бойківщині найбільш яскраво проявляється саме у декоруванні комплексів народного вбрання. У різних частинах Бойківщини тривалий період часу формувалися локальні особливості не тільки конструкцій окремих компонентів костюма, а й художні, які виражені в орнаментах, кольорах, композиціях, розташуванні. Саме цей чинник мав безпосередній вплив на розвиток мистецтва вишивання на Бойківщині.

Для кожного компоненту традиційного народного бойківського костюма сформувався, зазнав розвитку, збережений сталий уклад розташування декору. Зазвичай домінуючим видом оздоблення бойківського вбрання є вишивка. Так, головні убори жінок – хустини – традиційно орнаментувалися на одному з кутів

(ріжків). Орнаменти стрічкові, кутові, розеткові; техніки вишивання: гладь, хрестик. Чоловічі та жіночі сорочки традиційно декорувалися вишивкою на уставках, пазухах, обшивках (комірах), манжетах (дудах), а також в окремих локаціях вишивка розташовувалася уздовж з'єднувальних швів. Поясний жіночий традиційний бойківський одяг – спідниці та фартухи – декорувалися смугами орнаментів різної ширини у нижній частині. Плечовий одяг (безрукавки, кожухи) вишивали на полах, спині, вздовж поясу, на кишенях, а також уздовж з'єднувальних швів.

Жіноча сорочка, Богородчанський р-н

Спідниця, Турківський р-н

Жіночий головний убір – чепець, Сколівський р-н

Жіночий головний убір – платина, хустка, Воловецький р-н

Безрукавка (горсик), Долинський р-н

Кожух, Рожнятівський р-н

Рис.1.14. Взірці традиційного бойківського одягу, декоровані вишивкою

Особливістю застосування декоративних швів ручного вишивання на бойківському народному вбранні є відповідність місця та мети декору [11]. Наприклад, поширене на більшості території етнографічного регіону рясування і вишивка на його поверхні зумовлене функцією формотворення, й, відтак, додаткового декору. Нанесення специфічних стібків гладі не на гладку тканину, а на дрібні складочки вимагало високого рівня майстерності, розуміння правил утворення зборок, визначення інтервалів та точок прокладання декоративних стібків. Поширеними у декоруванні рясування («рямування») є шви: гладь, стебнівка, хрестик, поверхниця.

Рис.1.15. Нижня частина рукава бойківської сорочки, вишита рясуванням та низинкою

До поширених технік вишивання бойківського традиційного одягу відносять низинку, хрест косий, хрест підстелений, штапівку, стебнівку, гладь різних видів, кіска, ретязь, вирізування, виколювання, прості мережки [20].

Народний традиційний одяг кінця XIX-поч.XX століття на Бойківщині шили вручну, використовуючи при цьому глухі білизняні шви «з закритим зрізом» та «через край».

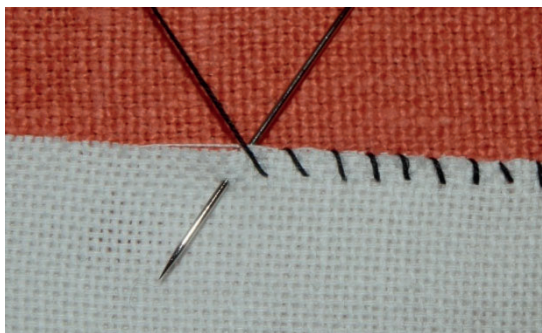

Рис.1.16. Ручні білизняні шви у бойківському одязі

Часто використовували при цьому нитки синього або чорного кольору. Відтак з'єднувальні шви часто виконували й естетичну функцію, а їх виконання вимагало високого рівня вправності та майстерності.

Шили й вишивали давнє бойківське вбрання невибіленими пряденими в домашніх умовах нитками. Часто застосовували й фарбування їх природніми барвниками: відварами вільхової або дубової кори, а також сажею. З появою фабричних кольорових ниток для вишивання, все частіше орнаменти декору бойківського одягу набували різноманітних барв. Улюбленими стали вишневі, червоні, сині, зелені, жовті, рожеві кольори вишивки. Проте, й архаїчна традиція використання нефарбованих ниток залишалася часом незмінною у сорочках, спідницях, фартухах [11].

Фактура вишитих орнаментів є характерною ознакою бойківської вишивки. Досягти ефекту випуклості стібків, хрестиків тогочасні майстрині-вишивальниці могли завдяки продуманому підбору основи для вишивання та товщини ниток. Прослідковується характерна для вишивки цього регіону ювелірність стібків. Це зумовлено, передовсім, щільністю домотканого полотна (орієнтовно 12-16 ниток у сантиметрі) та розміром стібків. Наприклад, хрестик вишивали, набираючи 2 нитки полотна уздовж та поперек уявного квадрата.

Таким чином на 1 сантиметрі орнаменту вишивали 7-8 хрестиків. У деяких селах Бойківщини шов «хрестик» називали «зерняте», що означало: дрібне, як зернятко.

Одну і ту ж техніку вишивання на Бойківщині застосовували і на гладкій площині полотна, і на рясованих «рямах». Таким чином, й художній ефект використання шва був різним: на гладкому полотні менш рельєфні шви, а на рясованій основі спостерігається виразна підсилена дрібними зборками рельєфність шва. Таким способом навіть прості протягування вишивальної нитки способом «уперед голкою» вздовж орнаментальних смуг створюють іноді вражаюче відмінний художній ефект вишивки.

Як зазначалося, до початку ХХ століття на Бойківщині вишивали переважно лляними та конопляними нитками ручного способу виготовлення, а основою вишивання були сукно, конопляне та лляне полотно – основа для виготовлення народного традиційного вбрання.

На етапі початку побутування фабричних тканин та ниток (різнокольорових бавовняних, вовняних) починає змінюватися і характер декорування одягу. Також змін зазнають окремі компоненти костюма: безрукавки, фартухи, штани та спідниці починають виготовляти з кольорових фабричних тканин. Декор використовується дуже мало, або й взагалі зникає. Проте традиційна сорочка залишається з незмінним усталеним типом крою та декорування. Орнаменти традиційно побутують в кожному осередку Бойківщини, і перешиваються декількома поколіннями у родинах. З плином часу дещо змінюється конфігурація та поєднання мотивів вишивки, зазнає змін кольорова гама. Таким чином традиційність декорування одягу зазнає динамічних трансформацій, які, проте, не вплинули на його самотність та високу художню та технологічну цінність [21].

Жіночі традиційні сорочки у різних частинах Бойківщини декорувалися різними за кольоровою гамою та швами орнаментами. Так, у Західній Бойківщині побутувала коротка сорочка з уставкою, яка пришивалася до стану сорочки вздовж нитки основи. Цей тип крою сорочки зумовлює використання

формотворення брижуванням та вишивкою на його основі. Це і є визначальною особливістю традиційних жіночих сорочок саме цієї частини Бойківщини [13]. Вишивка розташовувалася неширокою смугою поперек уставки, на манжетах, комірі та часто з обох боків пазухи. Орнаменти використовувалися геометричні, рослинні та рослинно-геометризовані. Техніки вишивання – хрестик, низинка, гладь, кривулька, ретязь, прутик. Для сорочок цього регіону характерна багата кольорова гама вишитих орнаментів. Чоловічі традиційні сорочки цієї частини Бойківщини були тунікоподібного крою та аналогічного до жіночих – з уставкою. Відповідно й розташування оздоблення вишивкою зумовлювалося кроєм: уставка, пазуха, манжет, комір. Кольорова гама різноманітна, проте в окремих селах побутували улюблені кольори: наприклад, у селі Верхня Яблунька домінуючим був вишневий колір орнаментів.

На територіях Центральної Бойківщини жіночі сорочки були з уставкою, з суцільнокроєним рукавом та тунікоподібні. Крій і зумовлював композиційну побудову декорування сорочок вишивкою. Так, сорочки з суцільнокроєним рукавом характеризуються великою кількістю дрібних зборок біля обшивки, низом рукавів та вишивкою по брижах. Кольорова гама переважно червона з вкрапленнями зеленого, жовтого, синього, фіолетового, чорного кольорів. Шви, які застосовували тогочасні вишивальниці: хрестик, гладь пряма і коса, низинка проста і замкова, ретязь, кривулька багаторядкова, мережка. Сорочки з уставкою у цій частині Бойківщини також вишивали вище перерахованими швами. Орнаменти розташовували поперек уставки, вздовж пазухи, на комірі та манжетах. Часто зустрічаються сорочки, у яких вишивка розміщена посередині уздовж рукава однією смугою або поперек рукава у декілька смуг.

У східній частині Бойківщини можна виокремити декілька осередків з характерними прийомами вишивання жіночих та чоловічих традиційних сорочок. Це м. Долина та околиці, селище Велдіж (Шевченкове), селище Рожнятів, М. Богородчани, м. Надвірна. Крій жіночої традиційної сорочки у цій частині Бойківщини був з уставкою, іноді уставку пришивали до стану сорочки під кутом (Богородчанський р-н). Обов'язковим компонентом жіночих сорочок

був доволі широкий комір, який вишивали лише з країв та обметували кольоровими петельними стібками. Також слід зазначити, що в цій частині Бойківщини, зокрема у Рожнятівському районі побутували сорочки з так званими «закіченими» дудами. Це широкі манжети, які передбачалося згинати вдвоє. Вишивка виконувалася з вивороту подвійного манжета. Сорочки мали виразну конструкцію, відрізнялися від сорочок сусідніх локацій.

Рис.1.17. Жінки одягнуті у сорочки з «закіченими» рукавами та малюнок
Олени Кульчицької

Обов'язковими компонентами народного бойківського жіночого вбрання були прикраси. Заможні дівчата та жінки одягали низки коралу, а також венеційське намисто, намиста з муранського скла. Також широко використовувалися селянки – різної ширини смужки, виплетені з дрібного бісеру. На території Західної Бойківщини прикраси, виплетені з бісеру, називали «драбинка». Якщо виплетену з бісеру орнаментальну смужку нашивали на стрічку з тканини, то у східній частині Бойківщини її називали «ланка». До прикрас, які виготовлялися в домашніх умовах, належать гердани або «висьорки». Це прикраси прямокутної форми, виплетені сітчастим орнаментом, які одягалися поверх сорочки (вздовж розрізу пазухи). Кольорова гама бойківських традиційних прикрас – білі, червоні з доповненням зеленими, синіми, жовтими бісеринами. Своєрідною є жіноча нагрудна прикраса з

різнокольорових стрічок, яку називали «слічка». Ця прикраса не виконувала не лише естетичну функцію, а й закривала розріз пазухи.

Рис.1.18. Жіноча прикраса з кольорових стрічок – «слічка»

Поясним одягом жінок на Бойківщині були спідниці, які шили з білого домотканого полотна. Для пошиття брали 3-5 пілок полотна, які зшивали вздовж. Спереду спідницю не вкладали у зборки, а боки та задню частину дрібно рясували. У різних частинах Бойківщини спідниці вишивали по низу (долон), а також пришивали мереживо: виплетене гачком, або згодом фабричне. Також вишивкою оздоблювали верхню частину зборок (Сколівський, Турківський, Старосамбірський райони).

Рис.1.19. Спідниця-фартух бойківська, Долинський р-н

Також вишивали нешироку смужку кривулькою на поясі, який був доволі широкий. Спідниця зав'язувалася шнурівками спереду, і закривалася фартухом (запаскою, півкою). Фартухом називали на Бойківщині й святкову багато вишиту спідницю [4].

Також побутували на Бойківщині спідниці з вибійкою – «димки»: орнаментом, утвореним шляхом набивання штампами на полотні. Багато дослідників зазначають, що такі спідниці «вибивали» майстри, які приходили у села з містечок [25].

Спідниці «фарбанки» входили до комплексу бойківського вбрання у західній частині Бойківщини. Це вовняні спідниці, ткані на конопляній або лляній основі. Такі спідниці теж густо рясували та оздоблювали низом смугою (10см) тканини червоного або чорного кольору.

Верхнім одягом влітку слугували лейбики – безрукавки, камізельки, які шили з доморобного сукна, фарбованого у коричневий колір. Обов'язковою прикрасою лейбиків були шнурки, виготовлені з червоної або жовтої вовняної нитки [20]. Такий тип плечового одягу зустрічався на територіях центральної та західної частин Бойківщини. У східній частині Бойківщини натомість одягали білі кожухи, які оздоблювали аплікацією з оксамиту або вишивкою гладдю. Такі кожухи у цих місцевостях називалися «бундина».

Рис.1.20. Бойкині одягнені у традиційне вбрання та бундини

З появою крамного сукна з'явилися чорні безрукавки, вишиті кольоровими нитками квітковими орнаментами. Взимку жінки на Бойківщині одягали кожухи з рукавами (бунди), а також довгі сукмани (сіраки) з вовни коричневого кольору.

Чоловіки на Бойківщині традиційно носили подовжені сорочки крою «з уставкою», а також тунікоподібного крою [20]. Рукави сорочок низом збиралися у дрібні зборки; довкола шиї також укладалися рівномірні складки; горловина завершувалася обшивкою, а пізніше – стоячим коміром. Вишивка на чоловічих сорочках розташовувалася на уставках, манжетах (дудах, михавках), комірі, іноді – на подолку. Орнаментація вирізнялася відповідно до локації проживання: на західних територіях лаконічні геометричні орнаменти у вигляді тонких смужок, часто монохромні (сині, чорні). У центральних та східних районах Бойківщини вишивка барвиста, орнаменти ширші, стрічкові. Сорочку у побуті обов'язково підперезували тонким ремінцем, але у подорожах, під час святкувань чоловіки використовували широкі шкіряні пояси на три пряжки.

Поясним чоловічим одягом влітку були прості полотняні штани, які називали «ногавки» або «гачі», а взимку одягали вовняні штани («холошні»).

Для чоловічого традиційного бойківського вбрання, як і для жіночого, характерними є плечові вироби – лейбики, пошиті з коричневого сукна

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ШКІЛЬНОГО ГУРТКА «БОЙКІВСЬКЕ НАРОДНЕ ВБРАННЯ»

2.1. Розробка тематичного плану та програми занять гуртка «Бойківське народне вбрання»

Сьогодні шкільна молодь виявляє високий інтерес до тих галузей знань та різновидів людської діяльності, які здійснюються в позаурочний час. Це, зокрема, стосується й художньо-естетичної творчості. Враховуючи, що у школі навчальна діяльність тісно переплетена з позанавчальною роботою, зазначимо, що робота шкільних гуртків органічно спрямована на всебічний розвиток учнів, розвиток їх творчих здібностей, набуття ними корисних умінь та навичок, проведення дозвілля у цікавій мотивованій діяльності.

Обов'язковою частиною роботи шкільного гуртка є створення навчальної програми та тематичного плану. Для цього необхідно:

1. Визначити напрямок роботи гуртка, його мету і завдання.
2. Укладання навчальної програми гуртка та її затвердження.
3. Набір школярів до гурткових груп, оформлення кабінету для занять гуртка, підготовка матеріалів, інструментів, наочних посібників.
4. Розробка календарно-тематичного планування гуртка на навчальний рік.
5. Узгодження розкладу занять гуртка.
6. Оформлення журналу обліку роботи гуртка.
7. Проведення вступного інструктажу з техніки безпеки з обов'язковою реєстрацією в журналі на відведеній сторінці.
8. Участь керівника гуртка у методичних заходах навчального закладу та самоосвіта. Відвідування занять інших керівників гуртків.
9. Організація масових заходів за участі гуртківців (екскурсії, етнографічні експедиції, виставки творчих робіт та ін.)
10. Самоаналіз виконання навчальної програми і плану роботи гуртка.

Навчальні програми шкільних гуртків повинні передбачати поглиблення та продовження вивчення певних навчальних дисциплін, що має досягатися дотриманням принципів науковості змісту, мати незаперечну освітню та виховну цінність, характеризуватися систематичністю й послідовністю навчання, творчим підходом, доступністю, доцільністю вибору форм і методів роботи.

Ми пропонуємо розробку програми шкільного гуртка «Бойківське народне вбрання» для учнів 8-10 класів.

Пояснювальна записка

Програмою передбачено вивчення етнографічних, мистецьких та технологічних особливостей традиційного народного бойківського вбрання. Поєднання саме цих аспектів вивчення традиційного вбрання бойків має за мету поглибити знання школярів про історію та декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю, художні особливості та технологію виготовлення традиційного одягу на Бойківщині.

Практичні заняття повинні поєднуватись із засвоєнням теоретичного матеріалу, а також із різноманітними екскурсіями в художні та краєзнавчі музеї, народознавчі світлиці, а також локальною експедиційною роботою, інтерв'юванням носіїв традиційної культури бойків. Важливо проводити творчі зустрічі з народними майстрами, художниками, бесіди про виникнення та розвиток народного декоративно-ужиткового мистецтва. Заняття гуртка передбачають широке використання різноманітного ілюстративного матеріалу: світлин, слайдів, фільмів, зразків автентичного бойківського одягу, прикрас, творів народних майстрів, а також роздаткового матеріалу (схеми, таблиці, зразки, узор).

Мета програми: формування ключових компетентностей школярів засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Основними **завданнями** програми гуртка є формування таких компетентностей:

1. Пізнавальної – набуття знань про традиційне народне бойківське вбрання.

2. Практичної – оволодіння практичними навичками виготовлення елементів народного бойківського вбрання та прикрас.

3. Творчої – розвиток творчих здібностей школярів засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва.

4. Соціальної – виховання шанобливого ставлення до народної культури, побуту, мистецтва, традицій.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

гуртка «Бойківське народне вбрання» (1 рік навчання)

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
1	Вступне заняття. Навчально-оглядова екскурсія в краєзнавчий музей.	2
2	Локальні конструктивні та художні особливості традиційного бойківського вбрання..	2
3	Композиція, орнаментика та колористика бойківської вишивки.	4
4	Інструменти та матеріали для виготовлення бойківського одягу та його вишивання. Перенесення малюнка на тканину. Збільшення та зменшення орнаменту.	4
5	Традиційна народна бойківська сорочка. Конструкція, особливості пошиття та оздоблення вишивкою.	16
6	Традиційна народна бойківська спідниця. Конструкція, особливості пошиття та оздоблення вишивкою.	16
7	Види традиційного плечового одягу бойків. Побудова викрійки. Прийоми пошиття та оздоблення.	18
8	Традиційні жіночі бойківські прикраси. Виготовлення плетених силянок з бісеру.	4
9	Підсумкове заняття. Організація та проведення виставки творчих робіт гуртківців.	2
	Разом	70

Зміст програми

Тема 1: Вступне заняття. Навчально-оглядова екскурсія в краєзнавчий музей

Особливості етнографічного регіону «Бойківщина»: розташування, тип господарства, матеріальна та духовна культура. Знайомство з експозицією та фондами музею. Детальне ознайомлення із комплексами традиційного народного бойківського вбрання.

Тема 2: Локальні конструктивні та художні особливості традиційного бойківського вбрання

Опір на раніше отримані знання.

Поняття «конструкція» в одязі. Типологія традиційного бойківського вбрання. Способи пошиття та декорування. Види орнаментів (геометричний, рослинний, зооморфний, рослинно-геометризований) та їх поєднання. Композиційна побудова орнаментів.

Поняття рапорту, симетрії, асиметрії. Знаходження композиційного центру.

Колористика бойківського традиційного вбрання. Поняття про монохромні і поліхромні кольори. Контрастність. Нейтральні, теплі і холодні кольори. Поєднання кольорів в українській народній вишивці. Локальні особливості кольорової гами вишивки на Бойківщині.

Практична робота

Аналіз конструкції елементів народного бойківського вбрання та кольорової гами на зразках одягу та малюнках вишивок. Робота із зразками вишивок щодо визначення орнаментів, композицій.

Тема 3: Композиція, орнаментика та колористика бойківської вишивки

Характерні особливості орнаментів бойківської вишивки. Особливості композиції жіночих та чоловічих сорочок, спідниць, лейбиків, кожухів. Кольорове сполучення у вишитому одязі. Техніки вишивання на Бойківщині.

Практична робота

Укладання альбому орнаментів бойківської вишивки

Тема 4: Інструменти та матеріали для виготовлення бойківського одягу та його вишивання. Перенесення малюнка на тканину. Збільшення та зменшення орнаменту

Опір на раніше отримані знання.

Організація робочого місця. Інструменти для шиття та вишивання (голки, нитки, тканина, п'яльця, ножиці). Тканини для виготовлення натільного, плечового та поясного одягу бойків.

Технологія виготовлення з'єднувальних швів. Шви для вишивання: низинка, гладь, хрестик.

Технологія перенесення візерунка на тканину способом "припорошування" та з допомогою копіювального паперу. Шви за вільним контуром.

Гігієна та безпека праці під час шиття та вишивання.

Практична робота

Виготовлення взірців білизняних швів. Вправи вишивання швами «хрестик», «низинка», «гладь».

Тема 5: Традиційна народна бойківська сорочка. Конструкція, особливості пошиття та оздоблення вишивкою

Опір на раніше отримані знання.

Етапи роботи над традиційною сорочкою. Проектування. Побудова викрійки традиційної бойківської сорочки. Розкрій. Розмічання та особливості розташування вишивки на деталях сорочки.

Практична робота

Знімання мірок. Розкрій традиційної бойківської сорочки. Вибір орнаментів для вишивання. Розмічання розташування вишивки. Вишивання. Зшивання.

Тема 6: Традиційна народна бойківська спідниця. Конструкція, особливості пошиття та оздоблення вишивкою

Класифікація бойківських спідниць за локальними художніми особливостями та конструкцією. Знімання мірок. Вибір орнаментів для

вишивання. Підбір матеріалів та інструментів. Розкрій, вишивання, пошиття спідниці.

Практична робота.

Знімання мірок для пошиття традиційної бойківської спідниці. Добір орнаментів для вишивання. Вишивання подолку спідниці. Пошиття спідниці.

Тема 7: Види традиційного плечового одягу бойків. Побудова викрійки. Прийоми пошиття та оздоблення

Характеристика плечового одягу бойків. Міжсезонне вбрання. Сировина, матеріали, оздоблення. Зимовий верхній одяг бойків. Художні та конструктивні особливості.

Практична робота

Вправи вишивання на валяному і тканому сукні та полотні саржевого переплетення. Перенесення малюнка для вишивання. Вишивання двобічною гладдю.

Тема 8: Традиційні жіночі бойківські прикраси. Виготовлення плетених силянок з бісеру

Опір на раніше отримані знання.

Види жіночих традиційних бойківських прикрас як складової частини комплексу традиційного вбрання. Матеріали та технології виготовлення прикрас. Прикраси з бісеру та стеклярусу.

Практична робота

Нанизування бісеру та виготовлення силянки. Ткання бойківських прикрас з бісеру.

Тема 9: Підсумкове заняття. Організація та проведення виставки творчих робіт гуртківців

Опорядження готових виробів. Формування експозиції виставки, створення каталогу. Оцінювання робіт гуртківців.

ЛІТЕРАТУРА

4. Кара-Васильєва Т.В. Декоративне мистецтво України ХХ століття : у пошуках великого стилю. Київ: Либідь, 2005. 277 с.

5. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки. Київ: Мистецтво, 2008. 461 с.
6. Кара-Васильєва Т. В. Полтавська народна вишивка. Київ: Наукова думка, 1983. 135 с.
16. Наталя Кляшторна. Народне вбрання Західної Бойківщини: Літовищі та околиці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 84с.: іл.
7. Литвинець Е.М. Чарівні візерунки. Київ, 1985. 48 с.
8. Марусик Настасія. Бісерна терапія. Львів: Народні джерела, 1919. 76с.
9. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996. 171 с.
10. Павлюк С., Чмелик Р. Скарби етнографії та художнього промислу інституту народознавства МАН України. Львів, 2005. 228 с.
22. Пилип Р.І. Художня вишивка українців Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями). Ужгород, 2012. 468 с.: іл.
11. Трикоз С.В. Бісероплетіння. Київ: Літера ЛТД, 2013. 56 с.
12. Щербаківський В. М. Українське мистецтво. Київ : Либідь, 1995. 288 с.

2.2. Методика проектування та виготовлення народної бойківської сорочки на заняттях шкільного гуртка

Проектування традиційної жіночої бойківської сорочки складається з таких етапів: вивчення особливостей конструкції традиційної сорочки, визначення основних деталей та вузлів сорочки, знімання мірок, побудова викрійки, вивчення швів ручного зшивання, вивчення швів вишивки, розробка технічного рисунка для вишивання. Етапами виготовлення традиційної бойківської сорочки є: знімання мірок, побудова креслення викрійки, добір матеріалів, розкрій деталей сорочки, вишивання, зшивання.

Для проектування обираємо традиційну жіночу сорочку з території західної Бойківщини. Оскільки сорочки, які побутували у цій локації, мають відомий тип крою, лаконічне оздоблення вишивкою, поширені способи ручного зшивання.

Опис сорочки. Жіноча бойківська сорочка з уставкою, яка пришита вздовж стану (вздовж нитки основи стану). Уставка вишита геометричним орнаментом та пришита до стану сорочки глухими білизняними швами кольоровою ниткою. Рукав неширокий, внизу зібраний у дрібні зборки, до яких пришитий вишитий манжет. Рукав сорочки у верхній частині зібраний у рівномірні зборки, набірна нитка кольорова. Рукав пришитий до уставки та частини стану сорочки. Для розширення пройми у боковий шов сорочки та у шов рукава вшита ластовиця квадратної форми. У верхній частині передньої пілки сорочки розташований простий розріз пазухи, підігнутий двобічними косими стібками штапівки кольоровою ниткою. Верхня частина стану сорочки зібрана у рівномірні дрібні складки та пришита до вишитого геометричним орнаментом стоячого коміра. Для зав'язки стрічкою або застібки «шпінкою» з обох країв коміра розташовані прорізні петлі, обметані кольоровою ниткою. Застібка манжетів – гудзики та навісні петлі. Низ сорочки підігнутий та підшитий потайними стібками.

Рис.2.1. Жіноча бойківська сорочка як взірець для проектування

Мірки, необхідні для побудови викрійки сорочки: обхват шиї, обхват грудей, обхват стегон, довжина сорочки, довжина руки (з цієї мірки визначається довжина уставки та довжина рукава). Оскільки традиційна народна сорочка складається з деталей прямокутної форми, то мірки можна знімати та записувати у цілих величинах, без поділу навпіл. Скорочений запис мірок: Ош, Ог, Ос, Дс, Др.

Аналіз декількох типових народних сорочок цього регіону показав, що для пошиття використовували полотно домашнього виробництва, шириною 60-70см. Відтак, ширина стану сорочки за замовчуванням дорівнювала ширині полотна, яке використовувалося для пошиття. Це було зумовлене ощадливим ставленням бойків до полотна, яке виготовляли вручну. То ж кроїти за розмірами обхватів не мало змісту. Для сучасних фабричних тканин, з яких шиють традиційну бойківську сорочку, застосовують розрахунки та розкладку. Оскільки ширина сучасних тканин для сорочок становить 140-15-см.

Розрахунок ширини стану сорочки проводять з урахуванням таких замірів: до половини ширшого обхвату (грудей або стегон, залежно від типу фігури) додають припуск на вільне облягання 7-10см. Сума й становить ширину пілки сорочки. Наприклад: обхват грудей становить 98 см, а обхват стегон – 100см. Для розрахунку обирають більший замір: обхват стегон. Цю величину ділять навпіл, отримують 50см. До цієї величини додають 7-10см і отримують ширину пілок сорочки (передня і задня пілки однакових розмірів).

Довжину традиційної бойківської сорочки визначають міркою по переду фігури від яремної впадини вниз уздовж переду, з урахуванням виступаючих грудей. Середня величина становить 65-70см.

Довжину руки вимірюють від основи шиї, вздовж плеча, передпліччя, зігнутої в лікті руки і до зап'ястя. Цей замір є основою для визначення довжини рукава через фіксовану довжину уставки традиційної бойківської сорочки. Так, аналіз типових традиційних бойківських жіночих сорочок дає підстави стверджувати, що уставки у цих сорочках мають невелику довжину та ширину (коливається в межах 17-22 см). Якщо міркувати про збільшення довжини або ширини уставки, то вважаємо, що діапазон змін може становити не більше 2-3 см. Це пов'язано з подальшою технологією шиття сорочки, утворення зборок та послідовності зшивання уставки та рукава.

Обхвати зап'ястя – для визначення довжини манжета та шиї – для визначення довжини коміра проводять за традиційними методиками. Обхват шиї міряють через яремну впадину, по основі шиї, через сьомий шийний хребець. До отриманого результату додають припуск на вільне облягання 1,5-2 см. Обхват зап'ястя вимірюють по зап'ястю, до отриманого числа додають припуск 2 см.

Довжину розрізу пазухи визначають індивідуально, проте ця величина не повинна бути меншою від половини різниці між обхватами голови та шиї.

Розміри ластки в середньому для сорочок такого типу становлять 12-14 см.

Знімання мірок та проведення розрахунків є основою для побудови конструкції сорочки:

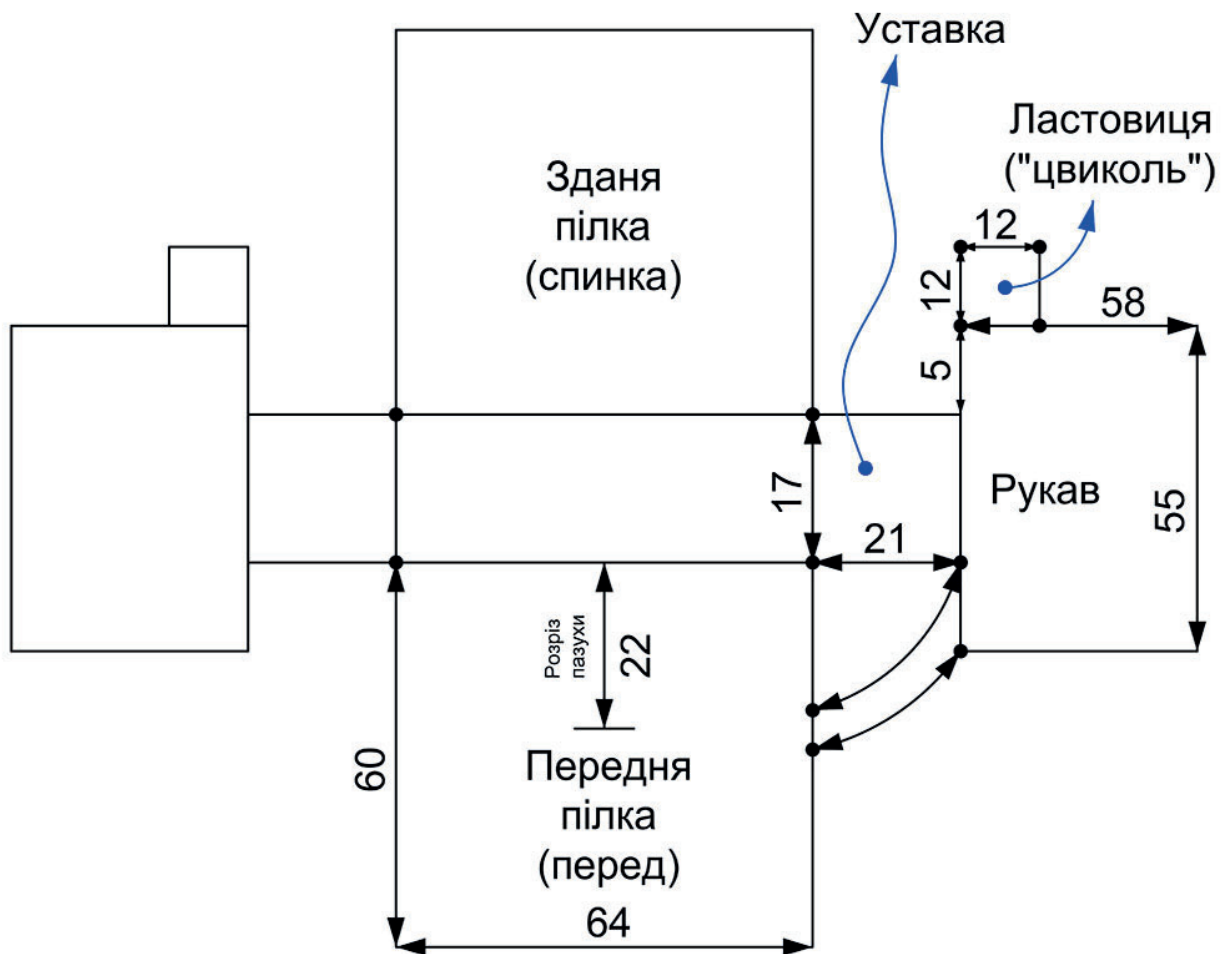

Рис.2.2. Базова конструкція бойківської традиційної жіночої сорочки

Комір та манжети – це деталі прямокутної форми заданого розміру. Лінії для розкрою наносять відразу на тканину, проте схематичну побудову можна зробити також:

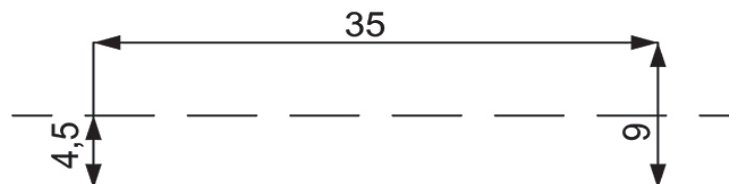

Рис.2.3. Креслення викрійки коміра сорочки

Наступним етапом після визначення розмірів та форми деталей сорочки є добір тканини для пошиття та вишивання. Дослідження традиційної бойківської сорочки свідчить, що тканина використовувалася певної щільності: середня

щільність полотна становить 10-12 ниток у сантиметрі (основи і підкання), а вага квадратного метра полотна коливається в діапазоні 180-220 грам. Отже, тканина не щільна, рівномірного полотняного переплетення, не розріджена.

Розкрій деталей традиційної бойківської сорочки слід здійснювати з урахуванням напрямку нитки основи: довжина кожної деталі сорочки повинна співпадати з напрямком нитки основи тканини. У процесі розкрою також слід врахувати припуски на шви. Оскільки для пошиття сорочки використовуються ручні білизняні шви, то припуски повинні становити 0,7-1,0 см по усіх зрізах деталей сорочки.

Вишивання окремих деталей сорочки передбачає розмічання розташування вишивки. У більшості сорочок вишивка розташовується дуже близько до з'єднувальних швів. То ж урахування припусків на шви та незначні відступи від цих ліній і будуть окреслювати площини декорування вишивкою.

Інструменти та пристосування для вишивання

Для оздоблення бойківської сорочки техніками ручної вишивки застосовують такі інструменти: набір голок, наперсток, п'яльці, ножиці, сантиметрову стрічку, а також матеріали: тканини різних асортиментів, вишивальні нитки.

П'яльця виготовляють з деревини або пластику. Вони бувають круглими діаметром 20-40 см, висота обручів 1,5-2,0 см або квадратними. Круглі п'яльця складаються з двох частин: на менший обруч кладуть тканину, зверху накладають більший і затискають. Якщо ж тканина є меншою від п'ялець, то до неї пришивають допоміжну тканину (пришивку). Тканину в п'яльцях натягують рівномірно, щоб нитки переплетення не перекошувалися.

Голки добирають різної товщини і довжини відповідно до щільності та товщини і довжини відповідно до щільності та товщини тканини. Зручно вишивати голкою, що має видовжене вушко, в яке легко втягується нитка, складена в декілька разів. Крім того, голки мають бути настільки гострими, щоб не пошкоджувати тканину.

Наперсток застосовують для захисту пальців від уколів голкою. Його добирають відповідно до розміру середнього пальця правої руки (так, щоб він не був великим і не затискував пальця). Користування наперстком набагато прискорює та полегшує роботу.

Під час вишивання узорів на більш тонких тканинах голку тримають великим і вказівним пальцями правої руки так, щоб вушко голки впиралось в наперсток. Голку вводять у тканину у визначеному місці, натискаючи зверху наперстком.

Ножиці малих та середніх розмірів, бажано із загнутими кінцями, застосовують для підрізання та обрізання ниток тканини і вишивальних ниток. Леза ножиць повинні щільно змикатись і бути гострими.

Сантиметрова стрічка – призначена для визначення точних розмірів вишивки на тканині.

Тканини у вишивальному виробництві застосовують з різним волокнистим вмістом, будовою і властивостями.

Нитки у вишивці використовують різних видів та кольорів: бавовняні (муліне, ірис), шовкові (натуральні, штучні), вовняні. Для підготовчих робіт застосовують бавовняні нитки № 40, 50, 60.

Сорочки з території західної Бойківщини мають спільні риси розташування вишивки: у нижній частині уставки, на манжеті, на комірці. Тип орнаменту геометричний, проте зустрічаються й рослинно-геометризовані та рослинні орнаменти. Оскільки тип конструкції сорочки цього регіону має спільні риси в межах цілої локації, а орнаментування може бути різноманітним, то розглянемо декілька їх варіантів:

1. Уставка вишита хрестиком

2. Уставка та підуставкова частина рукава з брижами і вишивкою

3. Уставка вишита заволіканням та підуставкова частина з брижами

4. Уставка вишита низинкою та підуставкова частина з брижами і складною вишивкою

Для навчання школярів технології виготовлення традиційної сорочки важливо обирати орнаменти прості у виконанні, із застосуванням 1-3 швів, декількох кольорів. Тому нами запропоновано розглянути третій варіант: сорочку з уставкою, вишитою швами «заволікання», хрестик, стебловий.

Наступним етапом роботи над сорочкою є створення технічного малюнка орнаменту. Намалювати схематичне зображення композиції можна олівцями на папері у клітинку. Проте ми пропонуємо роботу у програмі Pattern Maker. Ця програма надає широкі можливості для створення схематичних орнаментів, добору кольорової гами, перетворення файлів у зручні формати, друкування готових схем, копіювання, пересилання та ін. Ми пропонуємо розроблену

композицію уставки, манжета і коміра запропонованої сорочки для відтворення школярами у власних проектах:

Уставка

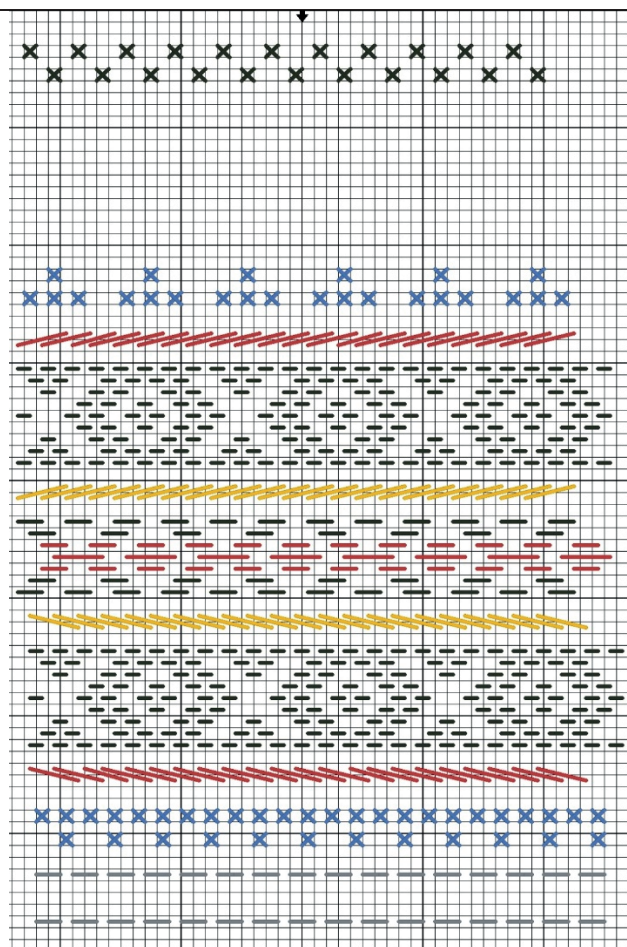

Схема для вишивання уставки

Комір

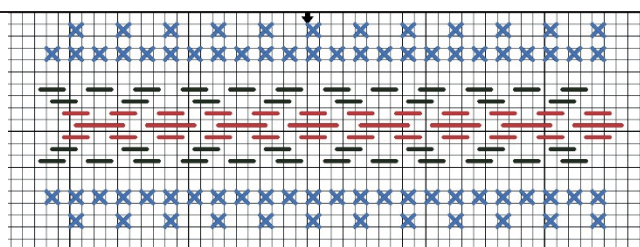
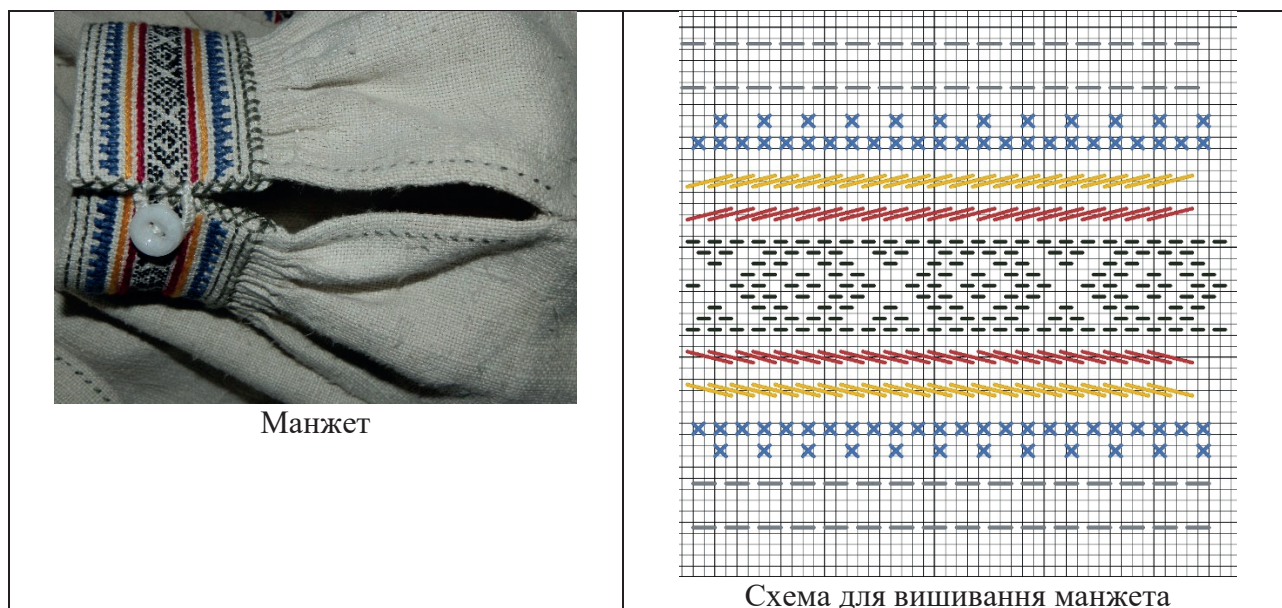

Схема для вишивання коміра

Манжет

Схема для вишивання манжета

Умовні позначення на запропонованих схемах такі: усі горизонтальні кольорові лінії – це стібки заволокання; хрестик – косий хрестик; косі лінії червоного та жовтого кольору – стібки стеблового шва.

Розглянемо технологію вишивання запропонованими швами.

Шов «заволокання» поширений не лише на Бойківщині, а й у більшості регіонів України. Проте відрізняються орнаменти та кольорова гама вишивки. Дослідники вважають, що цей шов імітує перебірне орнаментальне тканиня, замінивши його на окремих частинах одягу. В основі шва лежить технологія «уперед голку»: за лічбою ниток полотна по горизонталі прокладають стібки різної довжини. Кожен наступний горизонтальний ряд вишивки виконують, пропустивши одну горизонтальну нитку полотна.

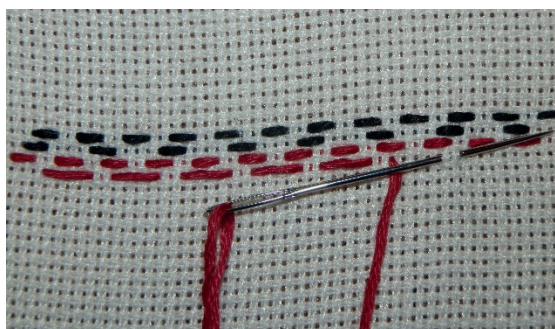

Рис.2.4. Вишивання заволоканням

Шов «косий хрест» на Бойківщині вишивають традиційно: прокладають нижній косий стібок певної довжини, який накривають другим косим стібком такої ж довжини під кутом 90 градусів. Іноді шов вишивають в один прийом: прокладають нижній півхрестик і відразу накривають його другим

півхрестиком. Майстерність полягає в утворенні акуратного виворітного боку вишивки.

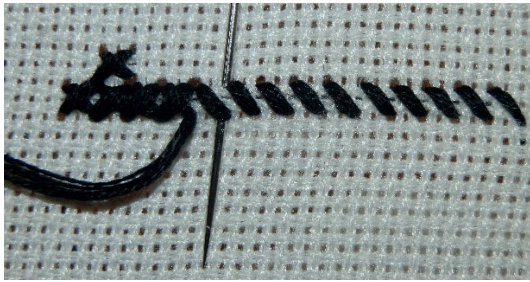

Рис. 2.5. Вишивання швом «косий хрест»

Шов «стебловий» складається з стібків однакової довжини, розташованих між собою під кутом. Різновидів стеблового шва є декілька: стебловий шов, шов на нитку та низинний шнурок. Усі вони мають однакову технологію виконання, але відрізняються шириною шва (кількістю ниток полотна, на яких прокладаються стібки). У вишивці бойків зустрічаються усі три різновиди стеблового шва, проте відіграють роль допоміжного елемента композиції.

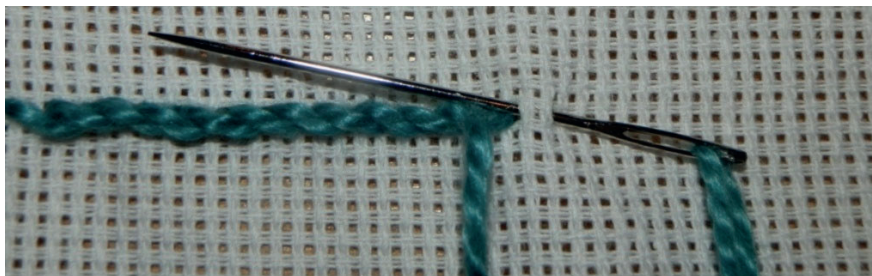

Рис.2.6. Вишивання стебловим швом

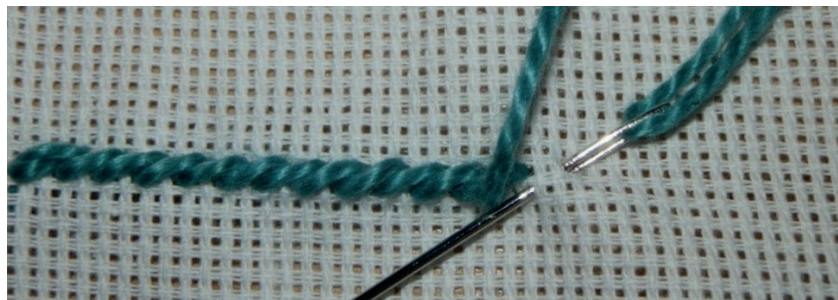

Рис.2.7. Вишивання швом «на нитку»

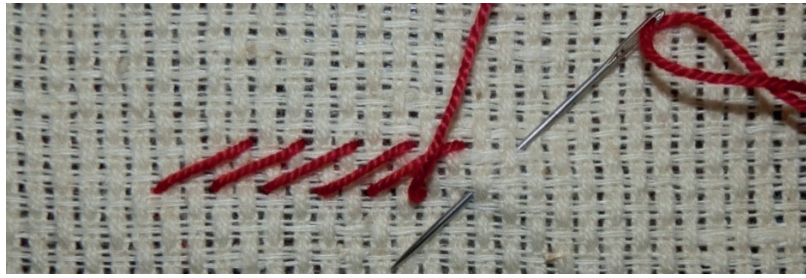
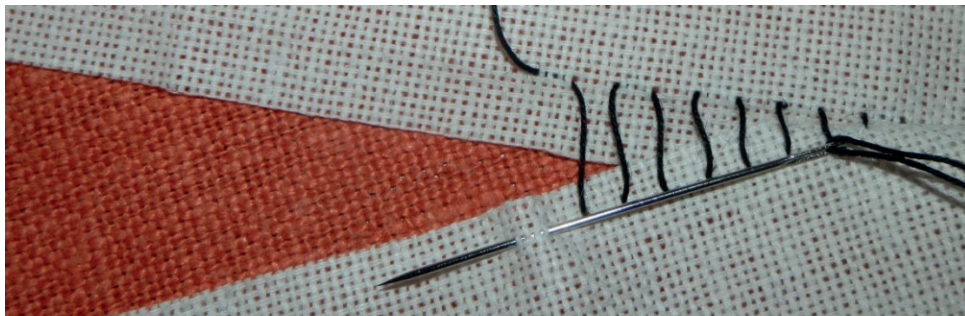

Рис.2.8. Вишивання швом «низинний шнурок»

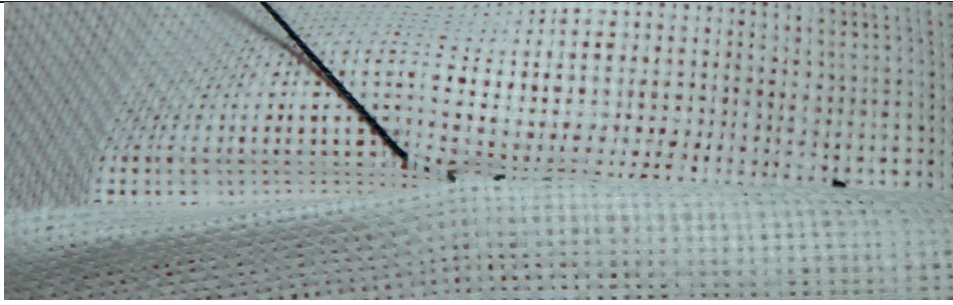
Для зшивання сорочки використовують ручні шви, які називаються білизняними. У запропонованій для вишивання школярами сорочці використовується з'єднувальний білизняний шов з закритим зрізом. Шов виконується у два прийоми: спочатку складають два зрізи тканини з урахуванням ширини майбутнього підгину, намічають ширину шва, прокладають стібки «уперед голку». Потім шов з виворітного боку підгинають та підшивають косими стібками. Послідовність виконання шва:

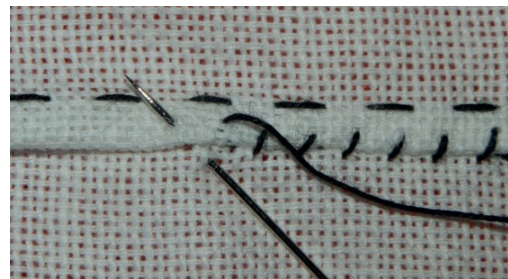
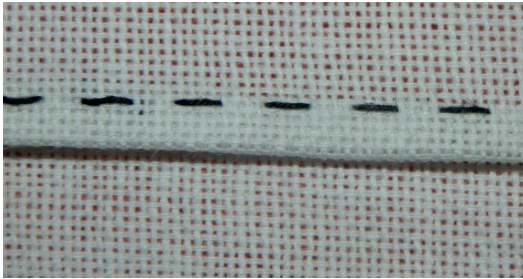
Прошити, з'єднуючи, обидві деталі з *лицевого боку* почергово швом «уперед голку»

Загнути вужчий зріз уздовж нитки полотна на виворітний бік, сумістити дві деталі з *лицевої* сторони

Затягнути робочу нитку до моменту щільного прилягання обох деталей

Обернути шов на виворітний бік. Загнути ширший зріз, утворивши рубець. Підшити рубець

Рис. 2.8. Білизняний з'єднувальний шов

Під час виготовлення сорочки важливо дотримуватися визначеної послідовності:

- 1.Зняти мірки, розробити креслення виробу.
- 2.Розкроїти виріб.
- 3.Вишити уставки, комір, манжети.
- 4.Зібрати у брижі низ рукава та верхню частину рукава.
- 5.Пришити накладну планку до зборок внизу рукава.
- 6.Пришити уставки до стану сорочки.
- 7.Пришити рукави до уставок та частково стану сорочки.
- 8.Пришити ластку до рукава та стану сорочки.
- 9.Обробити (підігнути) розріз пазухи.
10. Зшити шви рукавів та бокові шви.
- 11.Підігнути низ сорочки.
- 12.Зібрати брижі у верхній частині сорочки.
13. Пришити комір.

Обробка розрізу пазухи у бойківських сорочках полягає у підгинанні та лаконічному вишиванні кривулькою або іншими традиційними бойківськими швами (півхрестик, кіска).

Рис.2.9. Пазуха бойківської сорочки

Для пришивання коміра верхню частину сорочки призбирають у рівномірні складки. Призбирування виконують у 2-3 ряди з інтервалом 0,7-1,0см.

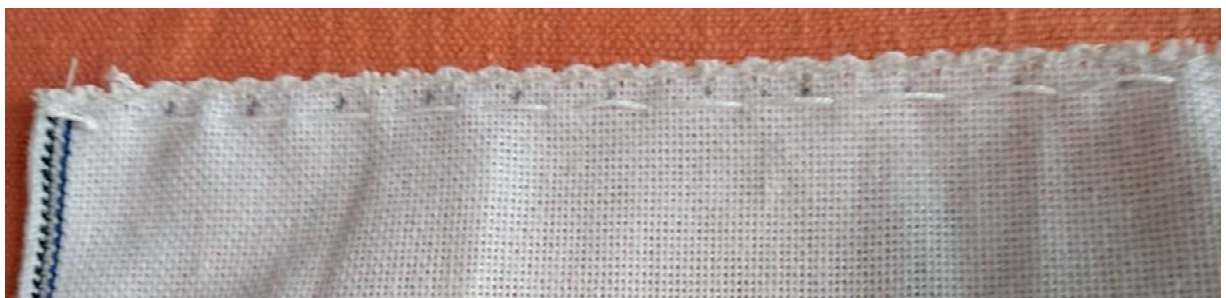

Рис.2.10. Прокладання нитки для призбирування верхньої частини сорочки

Комір підгинають по лінії пришивання до сорочки, згин фіксують швом «позад голку». Пришивають комір до сорочки, прокладаючи косі стібки між окремою складкою на стані сорочки та точкою стикування двох сусідніх стібків «позад голкою»:

Рис.2.11. Пришивання коміра традиційної бойківської жіночої сорочки

Особливістю традиційної бойківської сорочки є рясуння (рямування) – утворення рівномірних дрібних складок для надання форми окремим деталям. Рясуння виконують швом «уперед голку», набираючи на голку та пропускаючи під голку 4-6 ниток полотна. Залежно від ширини рясуння, прошивають декілька рядів набірних ниток з визначеним інтервалом між ними. Закріпивши кінці з одного боку рядків, набірні нитки стягують, фіксують. Утворені брижі можуть бути самостійним елементом сорочки, проте часто їх декорують вишивкою.

Рис.2.12. Брижі бойківської сорочки

Вишивка поверх бриж у бойківській сорочці виконується швом «уперед голку»; може бути одноколірною або поліхромною. Також орнаменти бувають

прості, які складаються з декількох рядків, та складні – широкі геометричні композиції, доповнені й іншими швами: тамбурним, стебловим та ін.

Рис.2.13. Вишивання по брижах швом «уперед голкою»

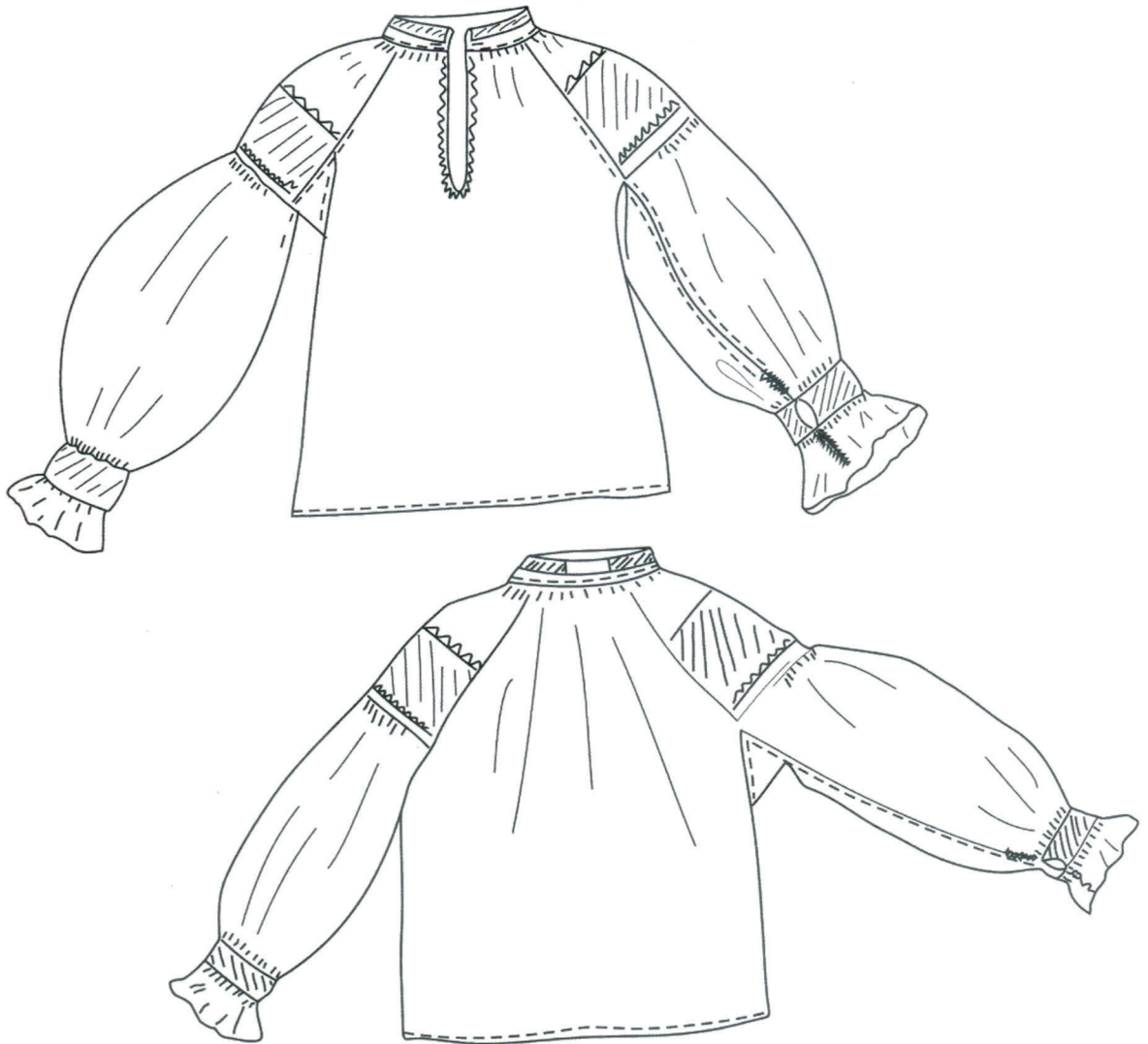
Отже, дотримуючись послідовності розкроювання, вишивання деталей та зшивання, виготовлений виріб відповідатиме конструктивним, художнім та технологічним вимогам та може бути рекомендованим для проектно-технологічної діяльності школярів.

. Розробка дидактичних матеріалів для вивчення традиційного бойківського одягу на заняттях шкільного гуртка

Інструкційні картки призначені для ознайомлення з особливостями крою, способів вишивання, зшивання народного вбрання. Вони можуть бути різної форми та змісту, проте інформація у них повинна бути короткою, однозначною, зрозумілою. Користуючись інструкційною карткою, школярі самостійно з незначною допомогою вчителя мають змогу опрацьовувати запропонований навчальний матеріал, виготовляти виріб та ін. Пропонуємо приклади інструкційних карток, метою яких є вивчення особливостей технології виготовлення окремих елементів народного бойківського вбрання, та які можна запропонувати для занять з розробки творчих проектів. Інструкційні картки містять окремі завдання, а також сформовану послідовність виготовлення виробів.

Інструкційна картка 1. Технологія виготовлення традиційної бойківської народної жіночої вишитої сорочки.

Завдання 1. Розгляньте малюнок. Опишіть особливості традиційної бойківської жіночої вишитої сорочки.

Завдання 2. Виготовити макет традиційної бойківської жіночої вишитої сорочки у масштабі 1:4.

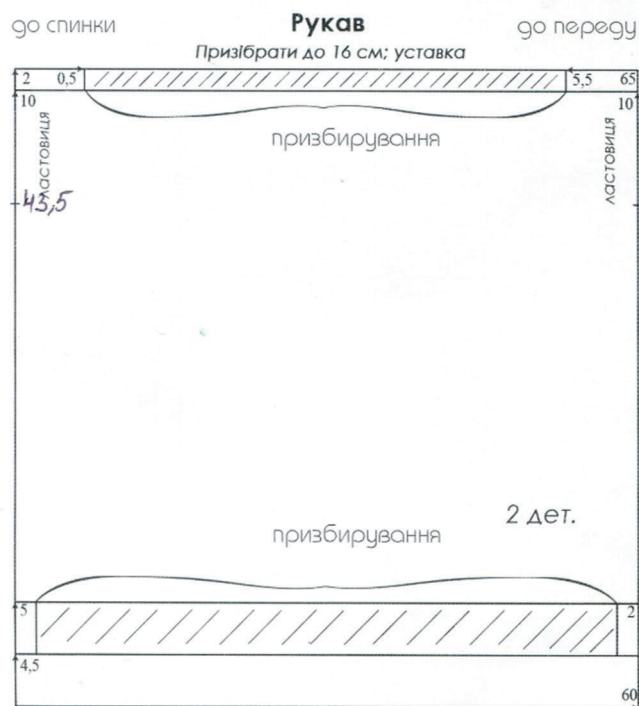
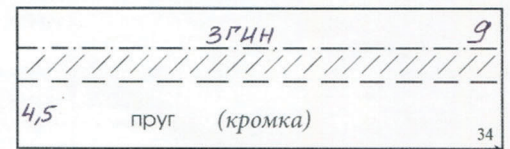
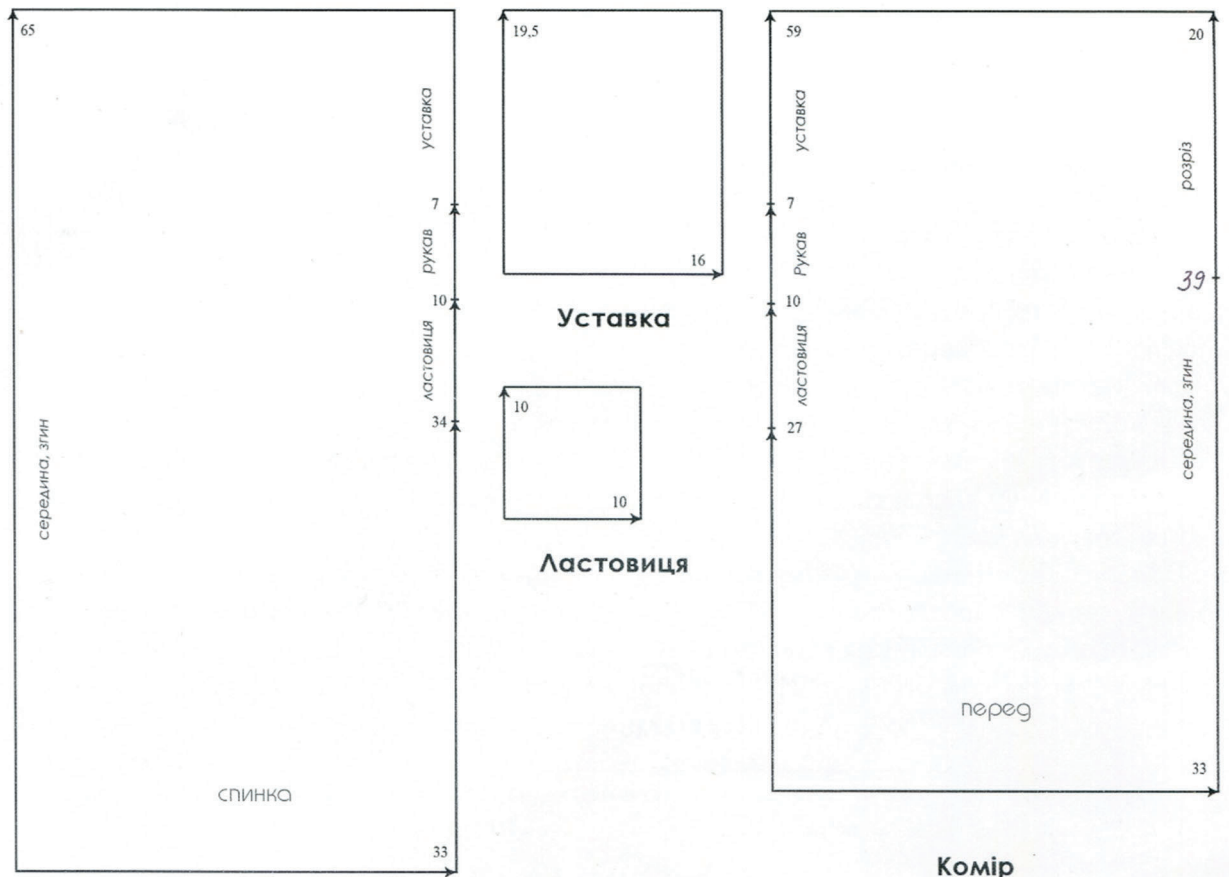
Матеріали та інструменти для виготовлення макета традиційної жіночої бойківської сорочки: тканина полотняного переплетення (льон, бавовна), кольорові нитки для вишивання, нитки для ручного шиття, голки для шиття і вишивання, ножиці для розкрою тканини та для вишивання, п'яльця, наперсток.

Шви для вишивання сорочки: хрестик, кривулька, ретязь.

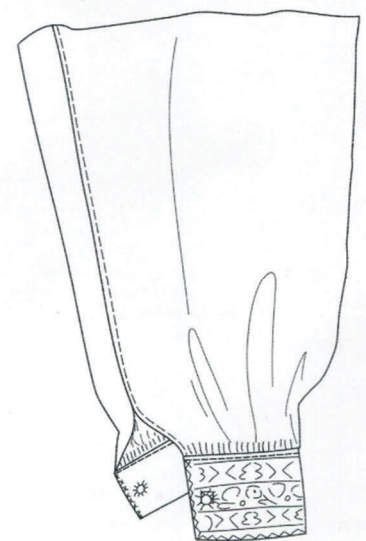
Шов для ручного зшивання сорочки: білизняний з закритим зрізом.

Послідовність виготовлення макету сорочки:

Зняти мірки, розробити креслення виробу.

Рукав жіночої сорочки з манжетом

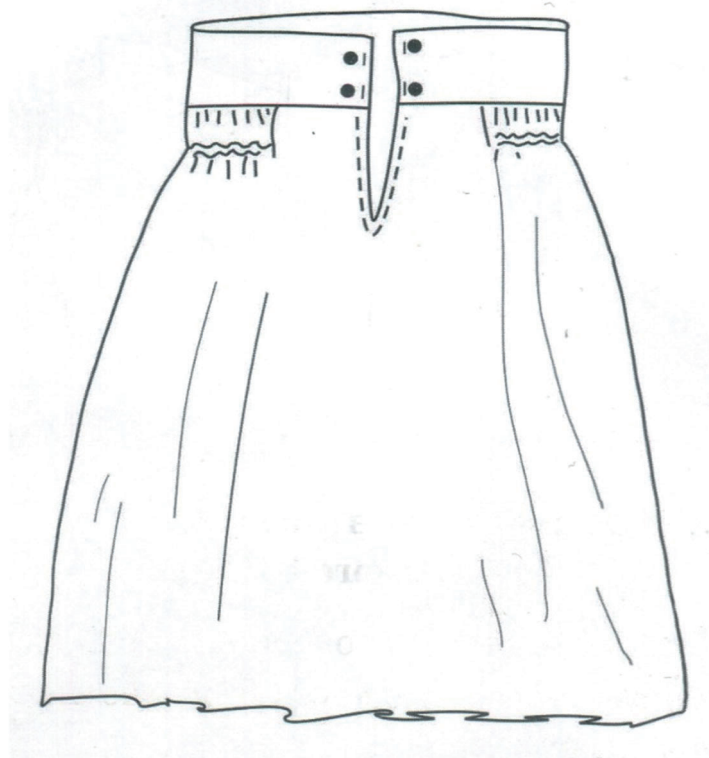

Розкроїти виріб.

3. Вишити уставки, комір, низ рукавів.
4. Зібрати у брижі низ рукава та верхню частину рукава.
5. Пришити накладну планку до зборок внизу рукава.
6. Пришити уставки до стану сорочки.
7. Пришити рукави до уставок та частково стану сорочки.
8. Пришити ластку до рукава та стану сорочки.
9. Обробити (підігнути) розріз пазухи.
10. Зшити шви рукавів та бокові шви.
11. Підігнути низ сорочки.
12. Зібрати брижі у верхній частині сорочки.
13. Пришити комір.

Інструкційна карта 2. Технологія виготовлення традиційної бойківської спідниці

Завдання 1. Зробіть аналіз форми та способу оздоблення традиційної народної бойківської спідниці, користуючись зображенням:

Завдання 2. Виготовити макет традиційної народної бойківської спідниці.

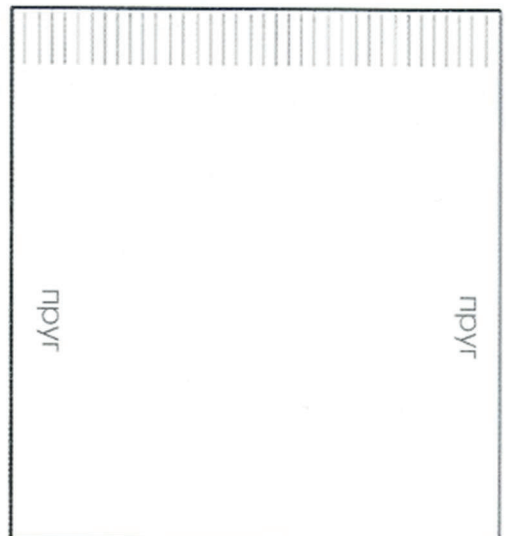
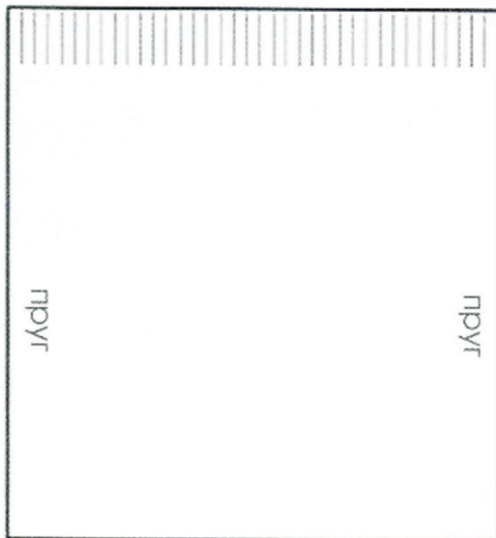
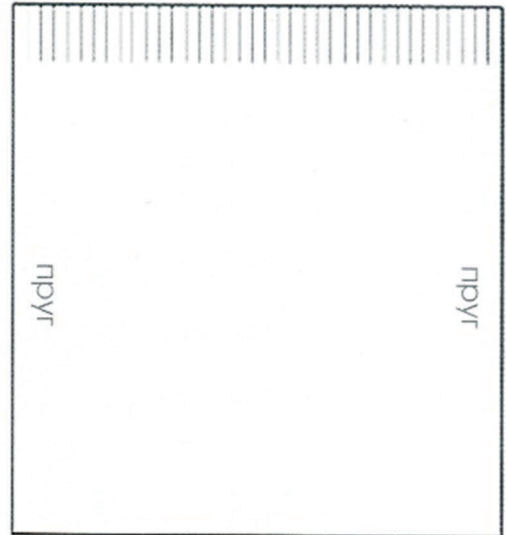
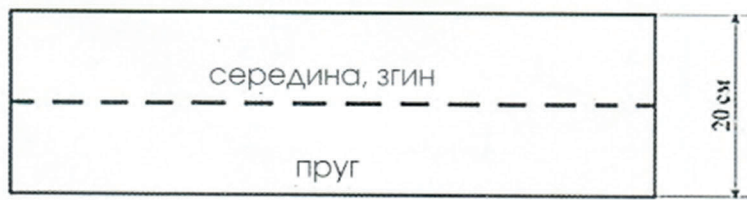
Матеріали та інструменти для виготовлення бойківської спідниці (фартуха): тканина полотняного переплетення (льон, бавовна), кольорові нитки для вишивання, нитки для ручного шиття, голки для шиття і вишивання, ножиці для розкрою тканини та для вишивання, п'яльця, наперсток.

Шви для вишивання спідниці: хрестик, кривулька, ретязь.

Шов для ручного зшивання спідниці: білизняний з закритим зрізом, «позад голку», «потайний».

Послідовність виготовлення спідниці:

1.Зняти та записати мірки: обхват талії, довжина спідниці. Розкласти деталі крою.

2.Розкроїти спідницю.

3.Вишити орнаменти у нижній частині спідниці.

Підігнути та підшити розріз на середині переду спідниці.

5.З'єднати між собою усі полотна спідниці вздовж.

6.Відступити по 10см в обидва боки від розрізу на передній частині та зібрати на брижі верх спідниці.

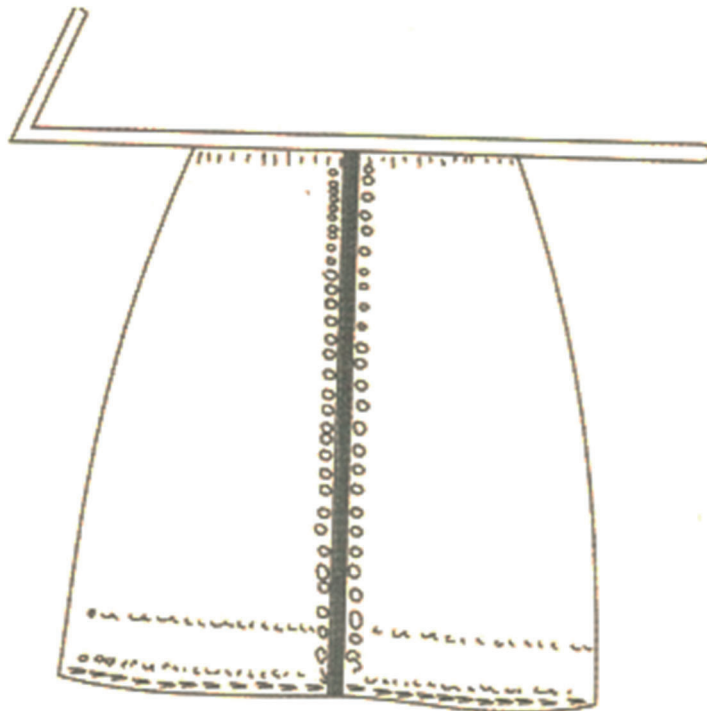
7. Пояс зігнути вздовж , заправувати і пришити до верхньої частини спідниці з виворітного і лицевого боку швами «позад голку», «потайний».

8. Прошити краї поясу.

9. На краях поясу визначити місце для зав'язок, зробити прорізні петлі, протягнути шнурок або стрічку.

Інструкційна картка 3. Технологія виготовлення традиційної бойківської вишитої запаски

Завдання 1. Розгляньте зображення та опишіть особливості крою та оздоблення традиційної бойківської запаски.

Завдання 2. Виготовити макет традиційної бойківської запаски.

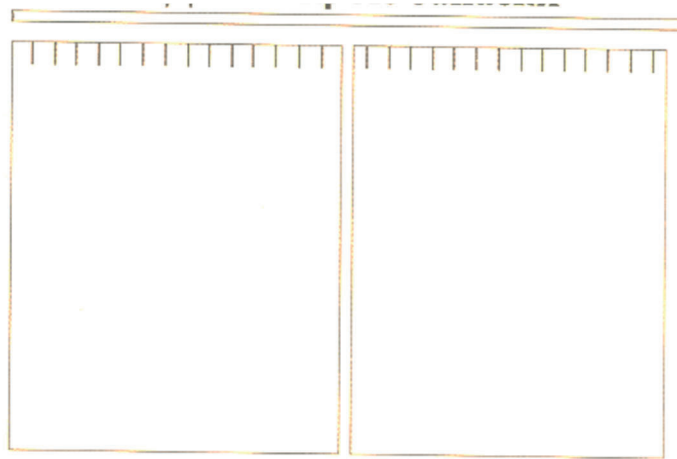
Матеріали та інструменти для виготовлення бойківської запаски: тканина полотняного переплетення (льон, бавовна), кольорові нитки для вишивання, нитки для ручного шиття, голки для шиття і вишивання, ножиці для розкрою тканини та для вишивання, п'яльця, наперсток.

Шви для вишивання запаски: хрестик, кривулька, ретязь.

Шов для ручного зшивання запаски: змережування, потайний.

Послідовність виготовлення запаски:

1.Зняти мірки та розкроїти запаску.

2.Розмітити площини для оздоблення вишивкою, вишити за технічним малюнком.

3.Підігнути бокові та нижні зрізи двох полотнищ запаски.

4.Змережати дві половини запаски.

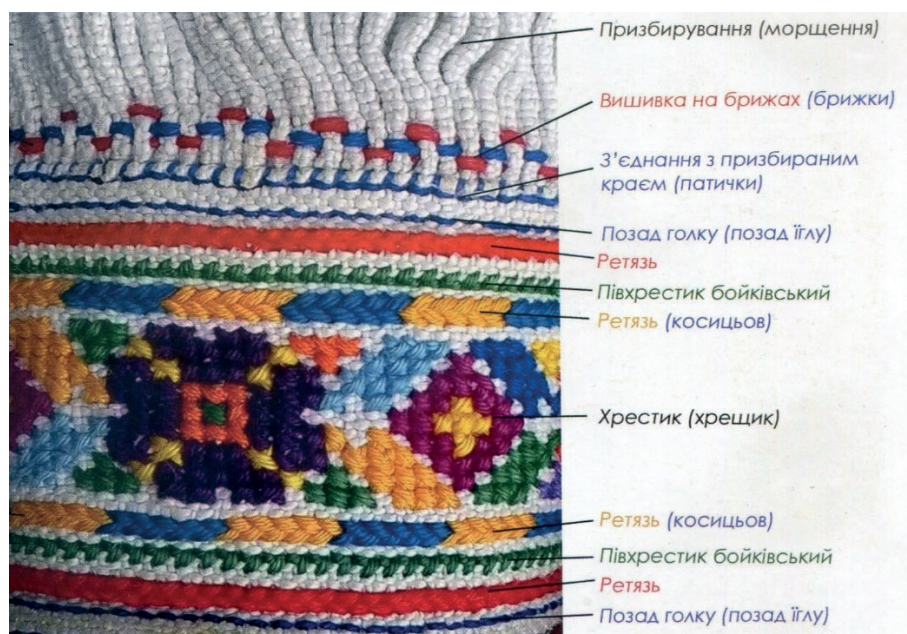
5.Зібрати у рівномірні брижі або складки верхню частину запаски.

6.Пояс скласти вздовж навпіл, запрасувати.

7.Пришити пояс до зібраної у складки частини запаски потайними стібками. Вільні кінці поясу зшити потайними стібками, обробити краї поясу.

Актуальні на сучасному уроку різноманітні матеріали інформаційного характеру. Зокрема, вивчення традиційного бойківського вбрання у школі вимагає великого обсягу ілюстративних матеріалів, описів, порівняльних таблиць та ін. Пропонуємо приклади інформаційних роздаткових матеріалів для школярів, які ознайомлюються з видами народного бойківського вбрання, його оздобленням, традиціями виготовлення.

Інформаційна картка 1. Назви частин рукава бойківської традиційної вишитої сорочки.

Інформаційна картка 2. Види бойківських поясів

На Бойківщині традиційно побутовали жіночі, чоловічі та дитячі пояси, які виготовляли двома способами: тканням та плетенням. Ткали пояси одноколірні та багатоколірні, переважно на ткацькому верстаті або використовуючи бердечко на невелику кількість вічок. Плетені пояси виготовляли одноколірні, переважно червоного кольору. Плели, натягуючи нитки вздовж «снівниці» – пристрою для снування ниток для заправлення у ткацький верстат. Переплітали нитки між собою руками, фіксуючи кожен переплетену пару. Нитки для виготовлення двох різновидів поясів використовували вовняні або льняні, фарбовані в домашніх умовах.

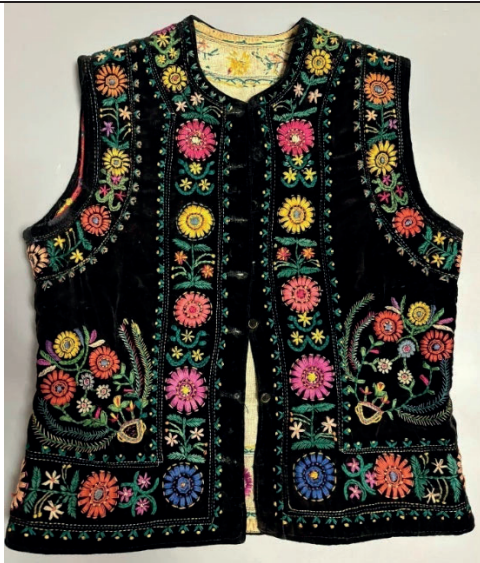

а) тканий пояс

б) плетений пояс

Інформаційна картка 3. Вишивання гладдю бойківського плечового одягу без рукавів.

Вишивання гладдю за малюнком поширилося на території Бойківщини у зв'язку з використанням для пошиття одягу тканин фабричного виготовлення. Переважно вишивали на темному оксамиті святкові безрукавки, які прийшли на зміну традиційним лейбикам з коричневого сукна. Орнаменти кольорові, квіткові, складні за побудовою. Техніки вишивання: двобічна гладь, гладь вприкріп, петельна гладь.

Використання різноманітних дидактичних матеріалів на заняттях шкільного гуртка сприяє кращому засвоєнню школярами знань та формуванню навичок виготовлення традиційного бойківського вбрання.

ВИСНОВКИ

Працюючи над темою магістерської роботи «Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва», нами зроблено такі висновки.

1. Проаналізовано мистецтвознавчий аспект вивчення традиційного бойківського вбрання. Зокрема акцентовано на класифікації основних комплексів народного одягу за різноманітними ознаками: локацією побутування, віком носія, матеріалами та способом виготовлення.

2. Розглянуто художні особливості основних комплексів традиційного народного бойківського вбрання. Зокрема висвітлено найбільш поширений на Бойківщині спосіб декорування одягу вишивкою. Розкрито типологію вишитих елементів народного бойківського вбрання: сорочки, спідниці, фартухи, лейбики, кожухи, хустини.

3. Запропоновано розробку програми шкільного гуртка, метою якої є ознайомлення з матеріальною культурою етнографічного регіону «Бойківщина», розвитку творчих здібностей школярів у процесі позакласної роботи, формуванню їх художнього смаку, а також сприятиме розвитку моторики рук, вміння працювати з тканинами, нитками та ін. Вивчення народного бойківського вбрання за запропонованою програмою стимулює вироблення уяви школярів, сприяє їх творчому самовираженню, розвиває креативне мислення, технологічну культуру.

Програмою шкільного гуртка передбачено вивчення: 1) типів народного бойківського вбрання, його конструктивних та художніх особливостей; 2) вивчення основних прийомів конструювання, пошиття, оздоблення вишивкою елементів костюма; 3) етапів проектування народного вбрання.

4. Запропоновано методичні рекомендації щодо проектування традиційної бойківської народної вишитої сорочки.

Нами узагальнено особливості проектування та виготовлення традиційної сорочки західної Бойківщини. Нами розроблено креслення деталей крою сорочки, показано порядок їх поєднання, а також розташування основних

елементів декорування та формоутворення на рукавах. Запропоновано розробку технічного малюнка для вишивання деталей сорочки, продемонстровано послідовність виконання декоративних швів. Також розроблено послідовність обробки окремих деталей та вузлів сорочки у процесі її ручного пошиття. Вважаємо, що ці рекомендації сприятимуть зростанню інтересу гуртківців до вивчення традиційного народного бойківського вбрання, розвитку їх інтелектуальної активності та творчого потенціалу.

5. З метою успішного вивчення гуртківцями народного бойківського вбрання нами розроблені інформаційні та інструкційні картки. Запропоновані методичні розробки доцільно використовувати керівниками гуртків для поглиблення знань школярів, розширення творчих завдань, висвітлення теоретичних питань з урахуванням потреб учнів. Розробки можуть бути основою для багатьох творчих проєктів з виготовлення традиційного бойківського вбрання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.В. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Артюшенко В. Л. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. *Технологічна освіта: проблема, інновації, перспективи*: матеріали міжвузівської науково-практичної web-конференції. Лисичанськ: ТОВ «Лисичанська друкарня», 2014. С. 7–9.
3. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / [З. Є. Болтарович, А. Ф. Будзан, Р. П. Гарасимчук та ін.]. Київ: Наукова думка, 1983. 303 с.
4. Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії. Етнографії і Побуту. Том XXXIV. Філадельфія – Нью Йорк, 1980. 521 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 234 с.
6. Гончаренко С.У. Дидактична концепція змісту освіти //Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць / За ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. У 2 ч. : Ч.1. Харків: НТУ „ХПІ”, 2002. С. 64-67.
- . Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена / за ред. Р. Дяківа ; Мистец. благодійн. фонд ім. Михайла Бойчука. Київ: Юрка Любченка,
8. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
9. Каленюк О. Активність учнів у художньо-творчій діяльності. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2004. №3. С.47-50.
10. Клименко В.В. Психологія творчості. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.

11. Колекція взірців народної вишивки з фондової збірки ужгородського скансену [Образотворчий матеріал] : альбом. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2023. 164 с.: іл.
12. Ліщинська-Кравець Г. Особливості проектування та виготовлення народної бойківської сорочки майбутніми учителями технологій: зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. «Народне мистецтво Бойківщини: історія та сучасність» / ред. рада: Оршанський Л.В., Зимомря М.І., Ліщинська-Кравець Г.Л. та ін. (Дрогобич-Нагуєвичі, 11-12 травня 2023 р.) Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 2023. С. 81-84.
13. Ліщинська-Кравець Г. Вивчення прийомів формотворення народного вбрання брижуванням на заняттях з технологічного практикуму. *Актуальні проблеми сучасної науки*. Збірник VI міжнародної науково-практичної конференції викладачів та студентів навчально-наукового інституту фізики, математики, економіки та інноваційних технологій / за ред. М.Б. Паласевича, П.В. Скотного. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2019. С. 395-397.
14. Ліщинська-Кравець Г., Пицків Л. Методичні аспекти вивчення бойківського народного вбрання на заняттях шкільного гуртка декоративно-ужиткового мистецтва. *Актуальні проблеми сучасної науки*. Збірник XI міжнародної науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій / за ред. Юрія Матуріна, Ігоря Столярчука. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. С. 486-489.
15. Лосик Г. Народний одяг Опілля та бойківського Підгір'я кінця XIX-XX ст. Вісник Львівської Національної Академії Мистецтв. Львів: Вид-во ЛНАМ 2011. Вип. 22. С. 249-268.
16. Лосик Г. Художні та композиційні особливості вишивки Опілля та бойківського Підгір'я кінця XIX-XX століття. Мистецтвознавчі записки. Київ: Вид-во Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. Вип. 34. С. 103-111.

17. Марущак О.В., Луп'як Д.М. Формування проектної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 51. С. 174- 179.
18. Марущак О., Савлук В., Свята М. Формування творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Science, research, development. Pedagogy*. #14: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27-28.02.2019 р., м. Лондон). Warszawa, 2019. С. 55-59.
19. Мельник Г. Методика викладання обслуговуючої праці: навч.-метод. посібник. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2005. 182с.
20. Наталя Кляшторна. Народне вбрання Західної Бойківщини: Літовищі та околиці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 84с.: іл.
21. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996. 176 с.: іл.
22. Олена Кульчицька (1877-1967). Народний одяг західних областей України (зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького): альбом-каталог. Львів: Апріорі, 2018. 316 с.: іл.
23. Оршанський Л., Гром Г., Ясеницький В.. Педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. пр. / Арт академія сучасного мистецтва ім. С. Далі, Інститут ПТО НАПН України ; редкол. : В. Ф. Орлов (голова) Київ : Вид-во «Людмила», 2021. Вип. 17. 257 с. (Серія: Педагогічні науки). С.69-84.
24. Пилип Р.І. Художня вишивка українців Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями). Ужгород, 2012. 468 с.: іл.
25. Роман Райнфус. Матеріали для вивчення матеріальної культури бойків / переклад з польської Наталі Кляшторної. Львів: ТЗОВ «Колір ПРО», 2020. 80 с.: іл.

26. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 228 с.
27. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб.. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
28. Стельмахук Г. Г. Український стрій. Львів: Фенікс, 2000. 324 с.
29. Терещук А.І., Дятленко С.М. Методика організації проектної діяльності старшокласників з технологій: Книга для вчителя. Київ: Літера ЛТД, 2010. 128 с.
30. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ. 2017. 548 с.
31. Цина А. Формування особистісних якостей учнів під час проектно-технологічної діяльності. *Трудове навчання*. 2010. № 8. С. 3.